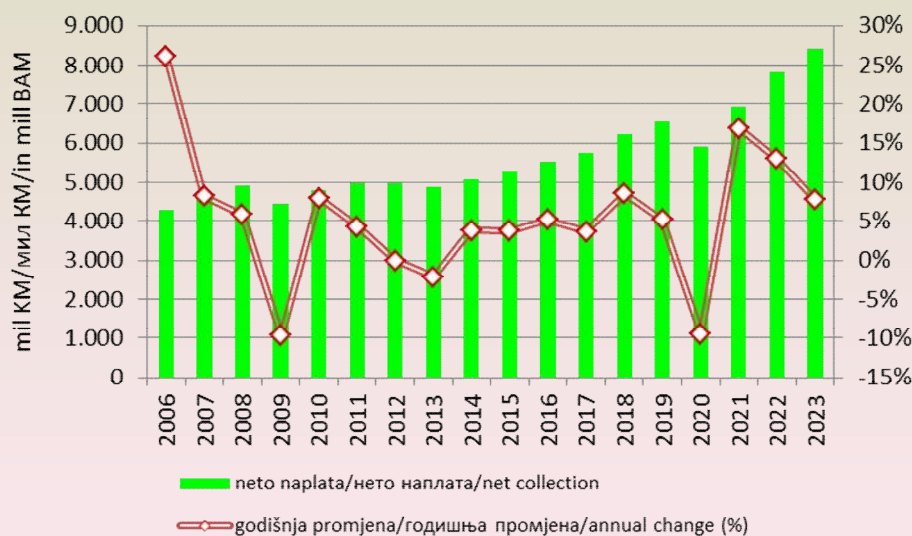

Macroeconomic Unit of the Governing Board of the Indirect Taxation Authority

ОМЈА Билтен

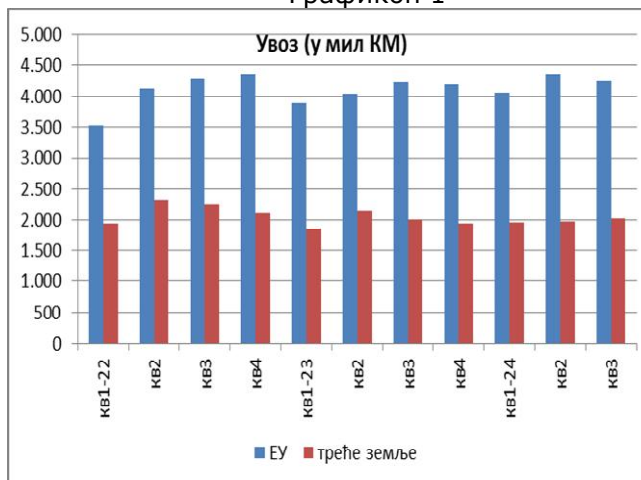

Broj
Број
Number 233/234

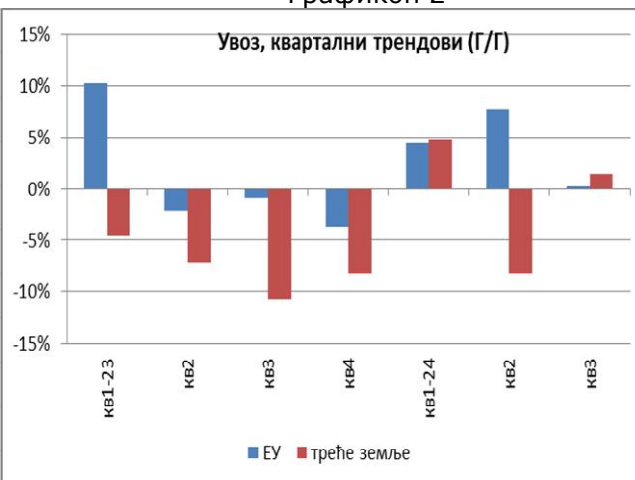
У фокусу...

Приликом израде ревидираних пројекција прихода од индиректних пореза за период 2024-2027, које објављујемо у овом Билтену, а које су достављене фискалним властима БиХ половином октобра 2024., на располагању су били аналитички подаци о вањскотрговинској размјени БиХ само за осам мјесеци 2024. За разлику од мјесечних анализа, које указују на снажне осцилације у увозу, квартална поређења, која су могућа на основу најновијих података о увозу у периоду јануар – септембар 2024., омогућавају сагледавање трендова. За наплату прихода од царина релевантан је увоз роба из трећих земаља и дијела роба из ЕУ које су остале под режимом царина. Примјећује се успоравање увоза из ЕУ у трећем кварталу 2024. у апсолутном износу, док је увоз из трећих земаља био на нивоу увоза у другом кварталу (Графикон 1).

Графикон 1

Графикон 2

Међутим, поређење увоза са истим кварталом претходне године (Г/Г) показује снажно успоравање увоза из ЕУ. Након раста од 7,8% у другом кварталу, у трећем кварталу 2024. раст је износио само 0,2%. С друге стране, евидентан је опоравак увоза из трећих земаља, који је, након пада од 8,3% у другом кварталу, порастао за 1,4% у трећем кварталу 2024. (Графикон 2).

др Динка Антић
шеф Одјељења

Садржај:

Ревидиране пројекције прихода од индиректних пореза за период 2024-2027	2
Листа табела и графикана	2
Сажетак	3
I. Основе и претпоставке ревидираних пројекција прихода од индиректних пореза	4
II. Ревидиране пројекције прихода од индиректних пореза 2024-2027 (основни	10
III. Аналитика ревидираних пројекција прихода од индиректних пореза по врстама	15
1. ПДВ	15
2. Акцизе и путарина	21
3. Царине	32
IV. Ризици	35
Додатак: посљедње пројекције међународних институција	36
Потрошња деривата нафте у периоду I-VI 2024. године	37
Анализа кретања прихода од акциза на кафу	44

техничка обрада : Сулејман Хасановић, ИТ сарадник
лектор : Дарија Комленовић, проф. англистике

РЕВИДИРАНЕ ПРОЈЕКЦИЈЕ ПРИХОДА ОД ИНДИРЕКТНИХ ПОРЕЗА ЗА ПЕРИОД 2024-2027

ЛИСТА ТАБЕЛА И ГРАФИКОНА

Табеле

Табела 1. Пројекција раста БДП-а, ДЕП, септембар 2024	4
Табела 2. Удио прихода од индиректних пореза са ЈР УИО у БДП-у и укупној потрошњи.....	8
Табела 3. Основни сценарио ревидираних пројекција прихода од индиректних пореза (2024-2027), октобар 2024. г.....	10
Табела 4. Основни сценарио ревидираних пројекција прихода од индиректних пореза у % БДП-а, октобар 2024. г.....	10
Табела 5. Разлике пројекција прихода у односу на пројекције из априла 2024. године.....	11
Табела 6. Пројекције ЕК, прољеће 2024.....	36
Табела 7. Пројекције реалног раста БДП-а, ММФ, јули 2024.....	36
Табела 8. Пројекције ЕСВ раста БДП-а и инфлације за Еврозону, септембар 2024.....	36

Графикони

Графикон 1. Разлика стопа раста макроекономских показатеља за 2024. годину.....	5
Графикон 2. ДЕП: последње и претходне пројекције националних рачуна	6
Графикон 3. Нето приходи од индиректних пореза на ЈР УИО, 2006-2023	7
Графикон 4. Индиректни порези у потрошњи и БДП-у, 2006-2023	8
Графикон 5. Индиректни порези по врстама у потрошњи	9
Графикон 6. Наплата прихода од индиректних пореза у I-IX 2024. године	12
Графикон 7. Наплата индиректних пореза по мјесецима и кварталима	13
Графикон 8. Пројекције индиректних пореза: удио у БДП-у и потрошњи	14
Графикон 9. Нето номинални ефекти наплате по врсти пореза, I-IX 2024	15
Графикон 10. Трендови у наплати бруто ПДВ-а у 2024. години	16
Графикон 11. ПДВ на увоз и домаћи ПДВ, I-IX 2024	16
Графикон 12. Квартални трендови у наплати компоненти бруто ПДВ-а	17
Графикон 13. Трендови у исплати поврата ПДВ-а и робна размјена.....	18
Графикон 14. Исплата поврата ПДВ-а у (мил КМ и квартална поређења)	18
Графикон 15. Мјесечни и квартални трендови у наплати нето ПДВ-а	19
Графикон 16. Нето ПДВ (наплата и пројекције).....	20
Графикон 17. Мјесечни и квартални трендови у наплати укупних акциза	21
Графикон 18. Трендови у наплати акциза на дуван	22
Графикон 19. Кварталне стопе раста акциза на дуван	23
Графикон 20. Пројекција прихода од акциза на дуван, 2024-2027.....	24
Графикон 21. Седмичне цијене дизел горива	25
Графикон 22. Приходи од акциза на деривате нафте и путарине.....	26
Графикон 23. Трендови у наплати акциза на деривате нафте.....	27
Графикон 24. Трендови у наплати путарине.....	28
Графикон 25. Нето акцизе на деривате нафте (наплата и пројекције)	29
Графикон 26. Нето путарина (наплата и пројекције)	30
Графикон 27. Трендови у наплати акциза на кафу	30
Графикон 28. Трендови у наплати осталих категорија акциза	31
Графикон 29. Трендови у наплати царина.....	32
Графикон 30. Трендови у наплати увоза	33
Графикон 31. Кварталне промјене у наплати царина	33
Графикон 32. Нето царине (наплата и пројекције)	34

Сажетак

*Пројекције
макроекономских
показатеља*

Према подацима Агенције за статистику БиХ за 2023. годину у Босни и Херцеговини је забиљежен номинални раст БДП-а од 11,7% у односу на претходну годину. Пројекција Дирекције за економско планирање (септембар 2024) за номинални раст БДП-а у Босни и Херцеговини у 2024. години износи 5,1%. Према истој пројекцији очекује се економски раст од 5,1% у 2025., 5,3% у 2026., те 5,2% у 2027. години.

*Трендови наплате
прихода од
индиректних пореза
2006-2023*

У 2006. години је прикупљено 4,12 млрд КМ нето прихода од индиректних пореза на ЈР УИО. У скоро свим годинама од увођења ПДВ-а забиљежен је раст прикупљених прихода на ЈР УИО. Изузеци су биле: „кризна“ 2009. година када је остварен пад прихода од 9,9%, стагнација и блажи пад прихода у 2012. и 2013. години, те пад у 2020. години од 9,3% као посљедица ефеката вируса корона. У свим осталим годинама забиљежен је раст, а највећи је остварен у 2021. години, и то по стопи од 16,7%. У 2023. години је остварен раст прихода од индиректних пореза од 7,8% и рекордна номинална наплата од 2006. године у износу од 8,43 млрд КМ. Коначно, раст наплате у 2023. години у односу на 2006. годину износио је високих 104,6%.

*Трендови наплате
прихода од
индиректних пореза у
периоду I-IX 2024*

У периоду јануар – септембар 2024. остварен је раст бруто наплате прихода од индиректних пореза од 8%, док су исплате поврата биле мање за 92,3 мил КМ. Нето ефекат наплате индиректних пореза у периоду јануар-септембар 2024. износио је 721,5 мил КМ, што представља раст од 11,5%.

*Пројекције прихода од
индиректних пореза*

Пројектована стопа раста прихода од индиректних пореза за 2024. годину је за 0,5 п.п. нижа од деветомјесечне стопе раста и износи 11%. Пројектоване стопе раста нето прихода од индиректних пореза за 2025., 2026. и 2027. годину износе 3,9%, 4% и 4,1% респективно. Пројекција прихода у наведеном периоду заснована је на пројектованим релевантним макроекономским показатељима, историјској сезонској шеми наплате и пројекцијама појединих категорија прихода за 2024. годину.

Ризици

Постоје значајни ризици за остварење пројекција прихода од индиректних пореза. Остварење пројектованог нивоа прихода од индиректних пореза у периоду 2024-2027 је подложно сљедећим ризицима: свим ризицима за остварење пројектованих макроекономских показатеља (ДЕП) и ризицима који се односе на саму наплату прихода од индиректних пореза и борбу против сиве економије.

I ОСНОВЕ И ПРЕТПОСТАВКЕ РЕВИДИРАНИХ ПРОЈЕКЦИЈА ПРИХОДА ОД ИНДИРЕКТНИХ ПОРЕЗА

Пројекције прихода од индиректних пореза темеље се на пројекцијама макроекономских показатеља ДЕП-а из септембра 2024. године, а узимају у обзир трендове наплате индиректних пореза, те текуће владине политике у области индиректног опорезивања (основни или *baseline* сценарио).

1. Пројекције макроекономских показатеља, ДЕП

1.1. Пројекције, ДЕП, септембар 2024

У Табели 1. су представљене посљедње пројекције Дирекције за економско планирање БиХ (ДЕП, септембар 2024) номиналног и реалног раста БДП-а за период 2024-2027.

Табела 1. Пројекција раста БДП-а, ДЕП, септембар 2024

	Званични подаци		Пројекције			
	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Номинални раст	13,6	11,7	5,1	5,1	5,3	5,2
Реални раст	3,7	1,9	2,4	2,8	3,1	3,3

Извор: ДЕП, септембар 2024. године

1.1.1. Економска кретања у 2023. години

Према објављеним подацима Агенције за статистику БиХ, бруто домаћи производ према расходном приступу процијењен је у износу од 50.932 мил КМ за 2023. годину КМ, што представља номинални раст од 11,7%, те реални раст од 1,9% у односу на 2022. годину.¹ Издаци за укупну крајњу потрошњу износили су 43.658 мил КМ, представљајући номинални раст од 11,1% у односу на претходну годину, при чему су издаци за крајњу потрошњу домаћинстава и непрофитних институција које услуге пружају домаћинствима износили 34.111 мил КМ (номинални раст од 10,9% и реални раст од 1,1% у односу на претходну годину). Издаци за крајњу потрошњу владе износили су 9.548 мил КМ у 2023. године (номинални раст од 12,2% и реални раст 2,1%, у односу на претходну годину). Бруто инвестиције у стална средства су у 2023. износиле 11.519 мил КМ (номинални раст 14,3% и реални раст 12,1%, у односу на 2022. годину). Извоз роба и услуга у 2023. у односу на 2022. остварио је номинални пад у износу од 0,5%, док је код увоза роба и услуга забиљежен номинални пад од 1,6%

1.1.2. Пројекције за период 2024-2027

У ДЕП-овим пројекцијама макроекономских показатеља наводи се да је процјена економских кретања у Босни и Херцеговини за 2024. годину заснована на тренутно расположивим домаћим и међународним статистичким подацима и њиховим израчунима на основу расположивих економетријских модела. Наводе да би упркос неповољним кретањима у спољном окружењу, домаћа тражња (финална потрошња и инвестиције) требала представљати основни стуб остварења економског раста до краја године, захваљујући очекиваном расту броја запослених, одређеном расту плата и пензија, те расту новчаних прилива из иностранства и кредитном расту у оквиру сектора становништва. Према пројекцијама ДЕП-а, у БиХ се очекује бруто домаћи производ у износу од 53.519 мил КМ у

¹ „Бруто домаћи производ за БиХ 2023; Расходни приступ, први резултати“, Агенција за статистику БиХ, 30.09.2024. године

2024. години, што представља номинални раст од 5,1%, а реални од 2,4%, у односу на претходну годину.

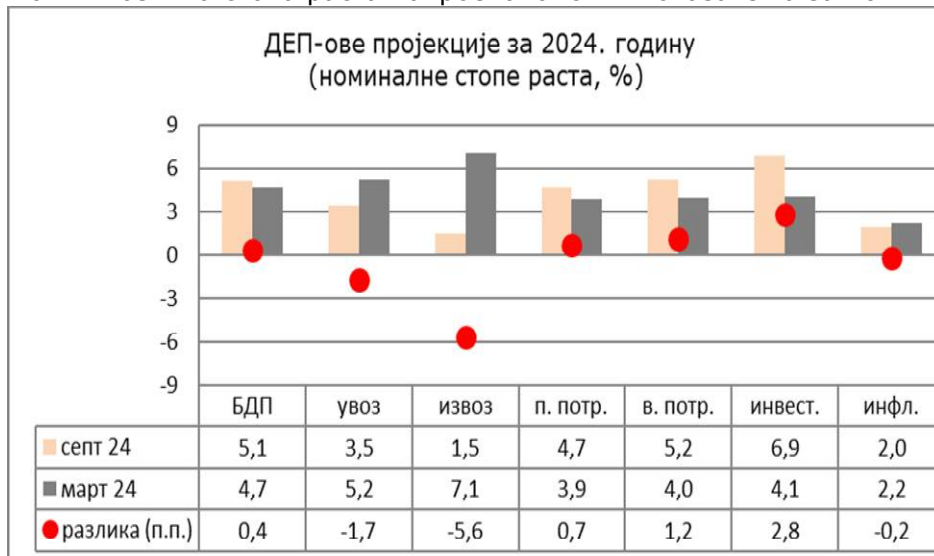
За период 2025-2027 се истиче да, поред интерних динамика, економска кретања у спољном окружењу, нарочито у земљама ЕУ27, представљају важну структурну одредницу економских кретања у БиХ. Посебно истичу да су у протеклом периоду свјетску економију обиљежили велики изазови, као што су глобална пандемија, сукоби у Украјини и др., а да се негативне економске посљедице ових дешавања манифестују кроз трговинске, финансијске и цјеновне шокове у БиХ. Осим тога, такође наводе да, поред екстерних динамика, јако битан фактор за економски раст у земљи представљају и институционални капацитети земље у provedби структуралних реформи. Према пројекцијама ДЕП-а, у БиХ се очекује реални економски раст од 2,8% у 2025., 3,1% у 2026. те 3,3% у 2027. години (Табела 1).

1.2. ДЕП, ревизија пројекција макроекономских показатеља за БиХ

1.2.1. Ревизија пројекција макроекономских показатеља за 2024

На основу Графикона 1. се могу упоредити ДЕП-ове посљедње пројекције (септембар 2024) са претходним (март 2024), а који се односе на стопе раста БДП-а за 2024. годину и његових компоненти. Номинална стопа раста БДП-а ревидирана је за +0,4 п.п., са 4,7% на 5,1%. Стопе раста увоза и извоза ревидиране су наниже (-1,7 п.п. и -5,6 п.п.). Стопе раста приватне и владине потрошње ревидиране су навише, за +0,7 п.п. и +1,2 п.п., респективно. Стопа раста инвестиција ревидирана је навише за +2,8 п.п., док је стопа инфлације благо ревидирана наниже (-0,2 п.п.).

Графикон 1. Разлика стопа раста макроекономских показатеља за 2024. годину

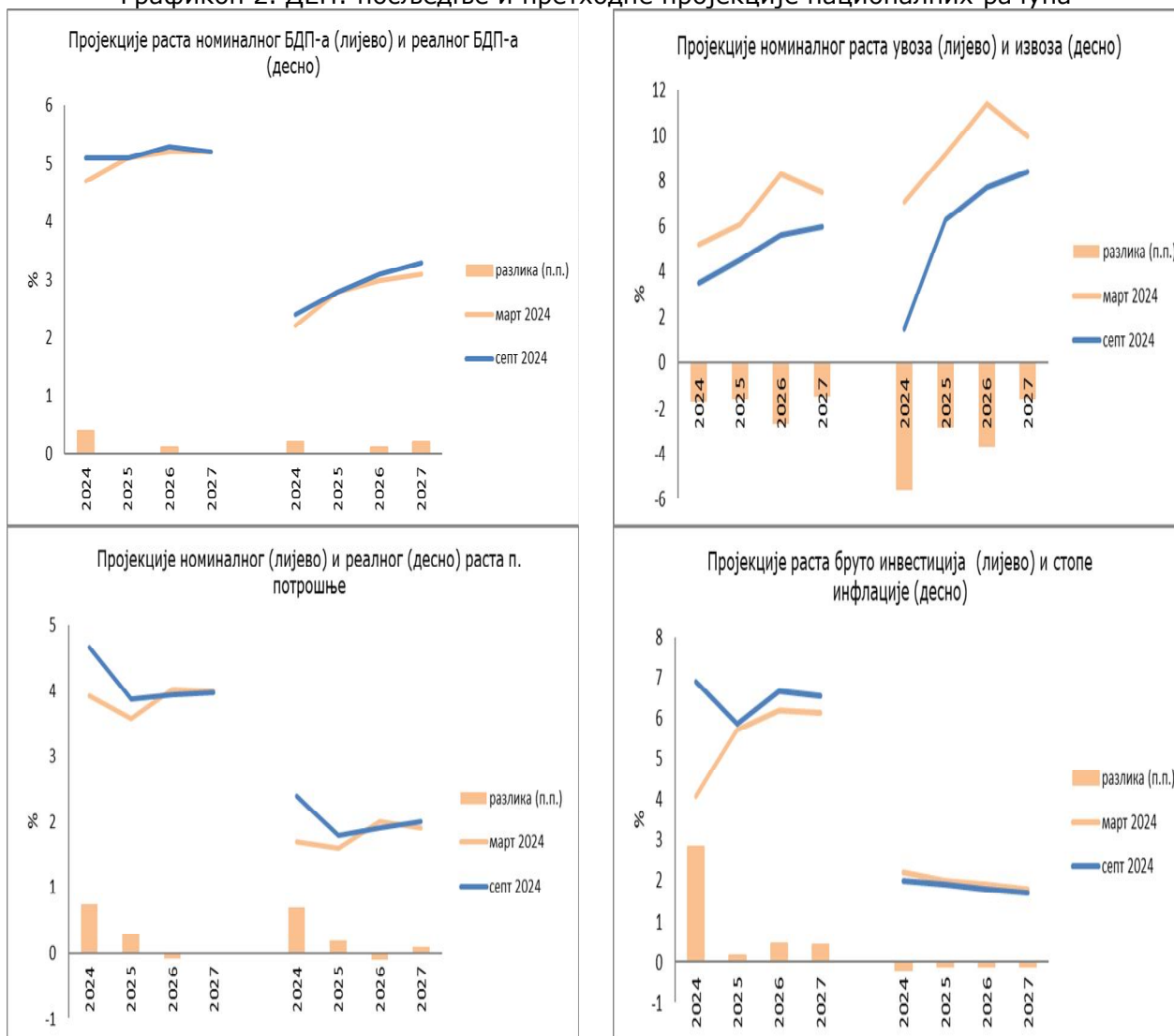
Извор: Израчун и приказ ОМА на основу пројекција ДЕП-а из септембра и марта 2024. године

1.2.2. Ревизија пројекција макроекономских показатеља за 2025-2027

У односу на претходне, мартовске пројекције, ДЕП-ове пројекције стопа раста из септембра 2024. године нису значајно ревидиране када се ради о стопама раста БДП-а за период 2025-2027, како номиналним, тако и реалним. Што се тиче номиналних стопа раста БДП-а, једино је извршена блага корекција за 2026. годину (+0,1 п.п.), док је код реалних стопа раста БДП-а извршена блага корекција навише, и то: +0,1 п.п. за 2026. и +0,2 п.п. за 2027. годину (Графикон 2, горе, лијево).

Пројекције номиналног раста увоза и извоза су, са друге стране, значајније ревидиране, и то наниже (вид. Графикон 2, горе, десно). Пројекције номиналног раста приватне потрошње (графикон 2, доље, лијево) нису значајно ревидиране (+0,3 п.п. за 2025 и -0,1 п.п. за 2026 годину), као ни пројекције раста бруто инвестиција (Графикон 2, доље, десно; корекција +0,2 п.п., + 0,5 п.п. и +0,4 п.п. за 2025., 2026. и 2027. године, респективно).

Графикон 2. ДЕП: посљедње и претходне пројекције националних рачуна

Извор: Израчун и приказ ОМА-е на основу пројекција ДЕП-а из марта 2024 и септембра 2024.

2. Текуће политике у области индиректног опорезивања

Обавезе и систем плаћања ПДВ-а регулишу се Законом о порезу на додату вриједност ("Службени гласник БиХ", бр. 9/05, 35/05, 100/08 и 33/17). Политика акциза регулисана је Законом о акцизама у Босни и Херцеговини ("Службени гласник БиХ", бр. 49/09, 49/14, 60/14, 91/17 и 50/22)². Политика акциза на дуван у 2024. години утврђена је Законом о

² Напомињемо да су се измјене Закона о акцизама („Службени гласник БиХ“ бр. 50/22) почеле примјењивати од момента ступања на снагу подзаконских аката које је усвојио Управни одбор УИО.

акцизама и Одлуком³ Управног одбора УИО. Будући да је законски плафон укупне акцизе на цигарете од 176 КМ/1000 цигарета достигнут за све цјеновне категорије цигарета у 2019. години, окончана је хармонизација са стандардима ЕУ у сфери опорезивања цигарета, док се на опорезивање резаног дувана примјењује политика према измјенама Закона из 2014. године.⁴ Законом⁵ о царинској политици у Босни и Херцеговини уређују се основни елементи царинске политике, те општа правила и поступци који се примјењују на робу која се уноси и износи из царинског подручја Босне и Херцеговине.

3. Трендови наплате индиректних пореза (2006-2023)

У 2006. години је прикупљено 4,12 млрд КМ нето прихода од индиректних пореза на ЈР УИО. У скоро свим годинама од увођења ПДВ-а забиљежен је раст прикупљених прихода на ЈР УИО. Изузеци су биле: „кризна“ 2009. година када је остварен пад прихода од 9,9%, стагнација и блажи пад прихода у 2012. и 2013. години, те пад у 2020. години од 9,3% као посљедица ефеката вируса корона. У свим осталим годинама забиљежен је раст ових прихода, а највећи је остварен у 2021. години, и то по стопи од 16,7%. У 2023. години је остварен годишњи раст прихода од индиректних пореза од 7,8% и рекордна номинална наплата од увођења ПДВ-а у износу од 8,43 млрд КМ. Коначно, раст наплате у 2023. години у односу на 2006. годину износио је високих 104,6%.

Графикон 3. Нето приходи од индиректних пореза на ЈР УИО, 2006-2023

Извор: Управа за индиректно опорезивање БиХ, израчун и приказ ОМА

Удио индиректних пореза са ЈР УИО у БДП-у је значајно варирао протеклих година (Табела 2). Од увођења ПДВ-а (2006) се распон овог показатеља кретао од 16,6% (минимална вриједност, 2009. и 2023. година) до 19,2% (максимална вриједност, 2007. година). У 2023. години је износио 16,6%, понављајући своју минималну вриједност из 2009. године. Динамика индиректних пореза у БДП-у зависила је од бројних фактора: кретања пореских стопа и пореске основице, ефикасности наплате пореза, кретања потрошње, али и других

³ Одлука о утврђивању специфичне и минималне акцизе на цигарете и износ акцизе на дуван за пушење за 2024. годину (Службени гласник БиХ бр. 87/23).

⁴ Нова политика је у примјени од 01.08.2014. (Измјене Закона о акцизама у БиХ „Службени гласник БиХ“ бр. 49/14).

⁵ Нови Закон о царинској политици („Службени гласник БиХ“ бр. 58/15) примјењује се од 01.08.2022. године („Службени гласник БиХ“ бр. 23/22), а до тог датума се примјењивао стари Закон о царинској политици, са изузетком члана 207. новог Закона, који се примјењује од 25.04.2018.г.

Бања Лука: Бана Лазаревића, 78 000 Бања Лука, Тел/факс: +387 51 335 350, E-mail: oma@uino.gov.ba

Сарајево: Змаја од Босне 476, 71 000 Сарајево, Тел:+387 33 246 081, Факс:+387 033 246 080, Web: www.oma.uino.gov.ba

категорија бруто друштвеног производа (инвестиције, увоз и извоз), које сем потрошње утичу на висину називника овог показатеља.

Удио индиректних пореза са ЈР УИО у укупној потрошњи је такође варирао, а од 2014. до 2019. године имао је непрекидни тренд раста. У 2019. години је износио 19,9%, док је у 2020. години опао на 18,4%. У 2021. години је поново нарастао на 20,2%, што је максимум од увођења ПДВ-а. У 2022. години износио је 19,9%, а процењује се да је износио 19,3% у 2023. години.

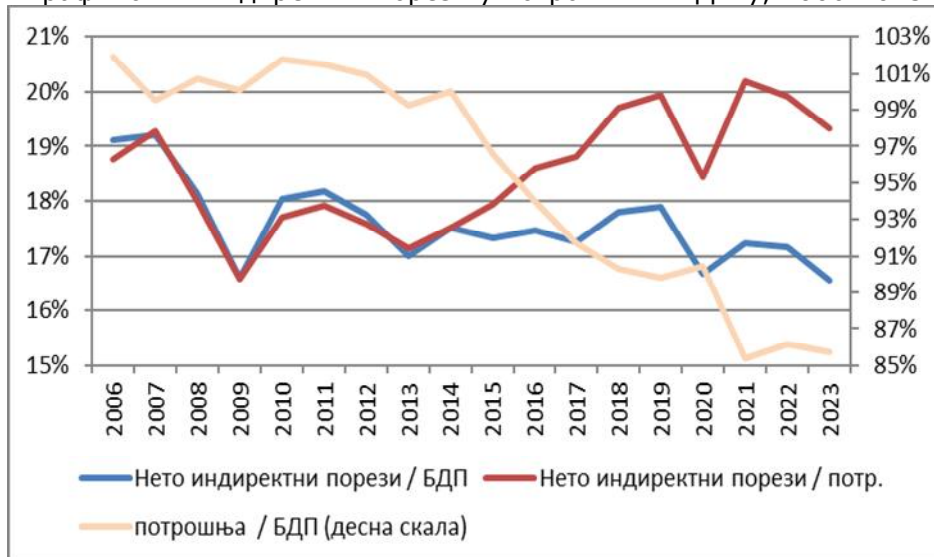
Табела 2. Удио прихода од индиректних пореза са ЈР УИО у БДП-у и укупној потрошњи

%	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Индиректни порези / БДП	19,1	19,2	18,1	16,6	18,0	18,2	17,8	17,0	17,5	17,3	17,5	17,3	17,8	17,9	16,7	17,2	17,2	16,6
Индиректни порези / потр.	18,8	19,3	18,0	16,6	17,7	17,9	17,6	17,1	17,5	17,9	18,6	18,8	19,7	19,9	18,4	20,2	19,9	19,3

Извор: Калкулација на основу података УИО, и БХАС⁶

У Графикону 4. је удио индиректних пореза у БДП-у БиХ у периоду 2006-2023 разложен на компоненте, у складу са методологијом из OECD анализе⁷ на производ: (1) удјела прихода од индиректних пореза у укупној потрошњи и (2) удјела укупне потрошње у БДП-у. На основу Графикана 4. се може закључити да је удио индиректних пореза у БДП-у и у потрошњи био на приближно једнаком нивоу све до 2015.г, до када се удио потрошње у БДП-у кретао на нивоу око високих 100%. Од 2015. године је наступио тренд пада удјела потрошње у БДП-у (са изузетком благог раста у 2020. и 2022. години), а у 2023. години он је износио 85,7%. Са падом удјела потрошње у БДП-у, од 2015. године је линија удјела индиректних пореза у потрошњи изнад линије њиховог удјела у БДП-у.

Графикон 4. Индиректни порези у потрошњи и БДП-у, 2006-2023

Извор: Управа за индиректно опорезивање БиХ и БХАС (израчун и приказ ОМА)

⁶Агенција за статистику БиХ: Бруто домаћи производ за БиХ 2023 расходни приступ - први резултати; 30.09.2024. године (за податке 2019-2023); Бруто домаћи производ према производном, доходном и расходном приступу 2022, објављен 29.12.2023. године (за податке 2015-2018); Бруто домаћи производ - ванредно саопштење од 19.07.2021. године (за податке до 2014).

⁷Simon, H. and M. Harding (2020), "What drives consumption tax revenues?: Disentangling policy and macroeconomic drivers", OECD Taxation Working Papers.

Удио индиректних пореза у БДП-у је у 2023. години опао за 0,61 п.п. у односу на ниво из претходне године и износио је 16,6%. Анализирано према компонентама из једначине OECD, пад индиректних пореза у БДП у 2023. години кумулативни је резултат годишњег пада удјела индиректних пореза у потрошњи за 0,6 п.п., те пада удјела потрошње у БДП-у за 0,44 п.п.

Посматрано по врстама прихода, пад удјела индиректних пореза у потрошњи у последње двије године углавном је резултат пада удјела акциза у потрошњи, што је разумљиво, с обзиром да се ради о специфичним порезима који се наплаћују на количине производа (са изузетком дијела акциза на дуван који се наплаћује *ad valorem*), док је основица за поређење (укупна потрошња) била под утицајем раста цијена. У односу на 2021. годину, када је удио наплаћених индиректних пореза у потрошњи био највиши, удио прихода од ПДВ-а у потрошњи је опао за 0,13 п.п., удио акциза и путарине (заједно) за 0,99 п.п., док је удио осталих прихода (царине и др.) за порастао за 0,25 п.п. (вид . Графикон 5).

Графикон 5. Индиректни порези по врстама у потрошњи

Извор: Управа за индиректно опорезивање БиХ и БХАС (израчун и приказ ОМА)

II РЕВИДИРАНЕ ПРОЈЕКЦИЈЕ ПРИХОДА ОД ИНДИРЕКТНИХ ПОРЕЗА 2024-2027 (основни сценарио)

1. Табеларни приказ ревидираних пројекција прихода (2024-2027)

Табела 3. Основни сценарио ревидираних пројекција прихода од индиректних пореза (2024-2027), октобар 2024. г.

Врста прихода (нето)	у мил КМ						Пројектована стопа раста			
	Извршење	Пројекција					2024	2025	2026	2027
		2023	2024	2025	2026					
ПДВ	5.586,6	6.204,1	6.444,3	6.698,0	6.964,0		11,1%	3,9%	3,9%	4,0%
Акцизе	1.604,0	1.807,5	1.886,3	1.969,4	2.057,3		12,7%	4,4%	4,4%	4,5%
Царине	506,7	574,9	600,8	634,4	672,5		13,5%	4,5%	5,6%	6,0%
Путарина	677,7	729,5	749,9	773,2	798,7		7,7%	2,8%	3,1%	3,3%
Остало	59,5	49,7	51,7	51,7	51,7		-16,5%	4,0%	0,0%	0,0%
УКУПНО	8.434,5	9.365,8	9.733,0	10.126,7	10.544,2		11,0%	3,9%	4,0%	4,1%
Намјенска путарина *)	-423,5	-455,9	-468,7	-483,2	-499,2		7,7%	2,8%	3,1%	3,3%
Средства за расподјелу	8.011,0	8.909,8	9.264,3	9.643,5	10.045,0		11,2%	4,0%	4,1%	4,2%

Напомена:

Како би се осигурала упоредивост пројектованих и наплаћених прихода од индиректних пореза, пројекције прихода од индиректних пореза приказане су на готовинској основи у складу са извјештајима УИО о наплати по врстама прихода.

*) Намјенска путарина је до 1.2.2018. износила 0,10 КМ/литар деривата нафте, намијењена у цијелости за изградњу аутопутева, а од 1.2.2018. 0,25 КМ/литар деривата нафте, за изградњу аутопутева (0,20 КМ/литри) и изградњу и реконструкцију осталих путева (0,05 КМ/литри).

Категорија „Остало“ укључује остале приходе који се прикупљају на ЈР УИО (приходи од терминала, закупнина и сл.), те неусклађене приходе (приходи који остану неусклађени након коначног усклађивања наплате прихода са пријавама и декларацијама у ИТ систему УИО), нетиране са осталим повратима који нису директно везани за врсте прихода.

Табела 4. Основни сценарио ревидираних пројекција прихода од индиректних пореза у % БДП-а, октобар 2024. г.

Врста прихода (нето)	у % БДП-а				
	Извршење	Пројекција			
	2023	2024	2025	2026	2027
ПДВ	11,0%	11,6%	11,5%	11,3%	11,2%
Акцизе	3,1%	3,4%	3,4%	3,3%	3,3%
Царине	1,0%	1,1%	1,1%	1,1%	1,1%
Путарина	1,3%	1,4%	1,3%	1,3%	1,3%
Остало	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%
УКУПНО	16,6%	17,5%	17,3%	17,1%	16,9%
Намјенска путарина	-0,8%	-0,9%	-0,8%	-0,8%	-0,8%
СРЕДСТВА ЗА РАСПОДЈЕЛУ	15,7%	16,6%	16,5%	16,3%	16,1%

Извор података за БДП: БХАС, Бруто домаћи производ за БиХ 2023 расходни приступ - први резултати; 30.09.2024. године; ДЕП, Макроекономске пројекције, септембар 2024

2. ОМА, ревизија пројекција прихода од индиректних пореза

2.1. Разлике пројекција за 2024. годину у односу на пројекције из априла 2024.

У односу на претходне пројекције Одјељења (април 2024. године), пројекције прихода индиректних пореза за 2024. годину увећане су за 113,5 мил КМ, док је пројектована стопа њиховог раста увећана за 1,3 п.п. Највиша корекција односи се на нето приходе од ПДВ-а (+57,2 мил КМ), а онда на царине (+32,6 мил КМ) и акцизе (+25,2 мил КМ). Мање корекције навише извршене су на пројекцијама прихода од путарине (+3,7 мил КМ), а наниже на пројекцијама осталих прихода (-5,2 мил КМ). Пројекције прихода од ПДВ-а и акциза увећане су због бољих трендова наплате него што је то било пројектовано у априлу, што је у складу са благом ревизијом навише пројекција потрошње и БДП-а (вид. дио 1.2.1. Ревизија пројекција макроекономских показатеља за 2024). Са друге стране, пројекције прихода од царина су такође ревидиране навише упркос смањењу пројектоване стопе раста увоза од стране ДЕП-а у односу на њихове претходне пројекције. То се може објаснити посљедњим трендовима пуно вишег раста прихода од царина у односу на остварене стопе раста увоза, него што је то било претпостављено у априлу.

2.2. Разлике пројекција прихода за период 2025-2027 у односу на октобарске пројекције

Разлике пројекција прихода за период 2025-2027 у односу на пројекције из априла 2024. године представљене су у Табели 5. У односу на претходне пројекције, пројекције прихода за 2025., 2026. и 2027. годину ревидиране су за +143,2 мил КМ, +141,1 мил КМ и +152,0 мил КМ, респективно.

Табела 5. Разлике пројекција прихода у односу на пројекције из априла 2024. године

Врста прихода (нето)	2025	2026	2027
ПДВ	77,4	75,4	77,3
Акцизе	39,8	53,0	68,9
Царине	25,4	11,3	2,6
Путарина	3,8	4,6	6,3
Остало	-3,2	-3,2	-3,2
УКУПНО	143,2	141,1	152,0

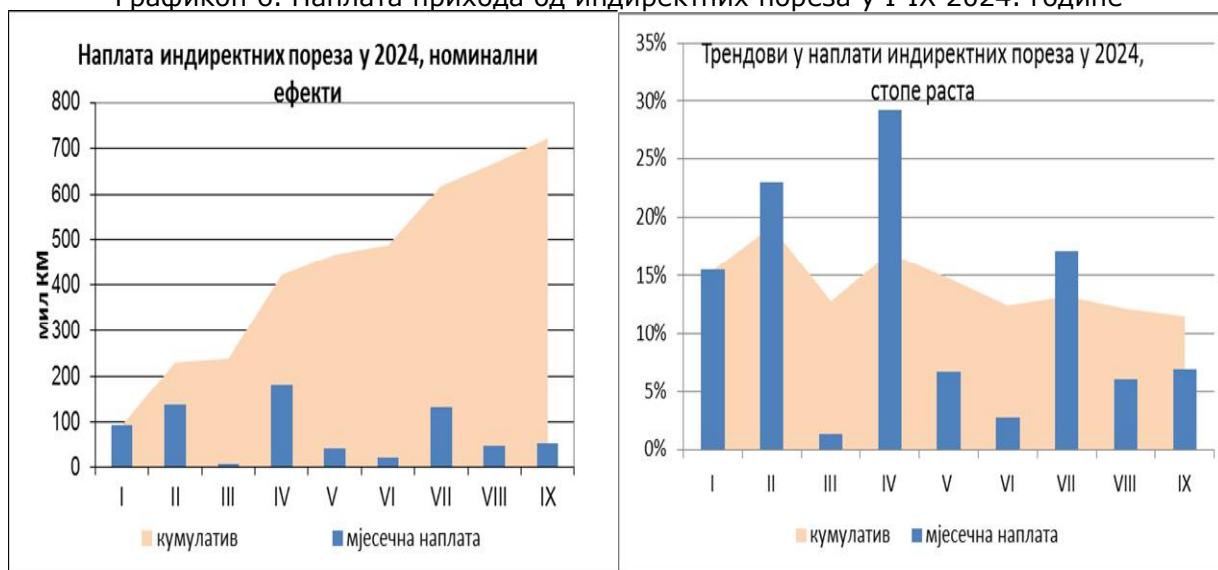
У односу на претходне, мартовске пројекције, ДЕП-ове пројекције стопа раста из септембра 2024. године за период 2025-2027 нису значајно ревидиране када се ради о стопама раста БДП-а, потрошње и инвестиција. Пројекције раста увоза и извоза су, са друге стране, значајније ревидиране, и то наниже (вид. дио 1.2.2. Ревизија пројекција макроекономских показатеља за 2025-2027). Можемо закључити да је ревизија пројекција ПДВ-а и акциза првенствено резултат увећања статистичке основице (пројекције за 2024. годину) и благе ревизије навише пројекције раста приватне потрошње за 2025. годину. Пројекције прихода од царина су такође ревидиране навише кроз цијели период 2025-2027, али са опадајућим износима. Ревизија је кумулативни резултат раста статистичке основице (пројекције за 2024. годину) и ревизије наниже пројекција раста увоза.

3. Пројекција укупних прихода од индиректних пореза

3.1. Пројекције за 2024

Према прелиминарном извјештају УИО је у септембру 2024.г. на ЈР наплатила 990 мил КМ бруто прихода од индиректних пореза, што је било 57,2 мил КМ више него у истом мјесецу 2023. Исплате поврата су биле веће за 3,3 мил КМ, тако да је нето наплата у коначници била већа за 53,9 мил КМ, односно за 7%. Раст наплате у септембру је повећао кумулативни суфицит акумулисан у претходних осам мјесеци. Тако је у периоду јануар – септембар 2024. остварен раст бруто наплате од 8%, док су исплате поврата биле мање за 92,3 мил КМ. У коначници нето ефекат наплате индиректних пореза у периоду јануар-септембар 2024. износио је 721,5 мил КМ (Графикон 6, лијево, "кумулатив"), што је представљало раст од 11,5% (Графикон 6, десно, "кумулатив").

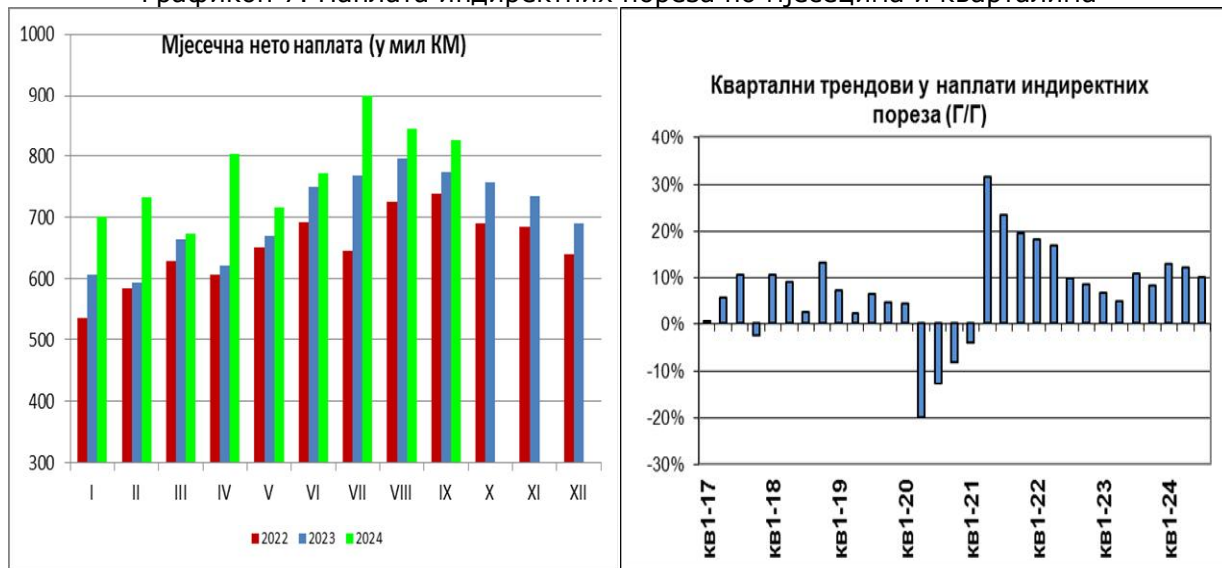
Графикон 6. Наплата прихода од индиректних пореза у I-IX 2024. године

Извор: Управа за индиректно опорезивање БиХ, израчун и приказ ОМА

Анализа готовинског тока наплате за девет мјесеци 2024. указује на неколико закључака. Први закључак односи се на нагли пад кумулативне стопе раста, која је за девет мјесеци мања за 1,7 п.п. у односу на стопу раста за седам мјесеци (Графикон 6, десно). Иако је у септембру настављен тренд позитивног раста у наплати индиректних пореза примјећује се успоравање раста кумулативних ефеката у смислу износа додатних нето прихода (Графикон 6, лијево). Друго, у свим мјесецима до сада су остварене позитивне стопе раста прихода, што је великим дијелом посљедица смањених исплата поврата. Треће, примјетне су снажне мјесечне осилације наплате индиректних пореза. Мјесечне стопе раста су осцилирале у великом распону од 27,9 п.п. Најнижа стопа раста од 1,4% је остварена у марту 2024., а највиша од 29,2% у априлу. Високе стопе раста у прва четири мјесеца 2024. дијелом су посљедица тзв. ефекта базе. Наиме, у првих пет мјесеци 2023. је била забиљежена значајно нижа наплата прихода од индиректних пореза, као посљедица високих исплата поврата ПДВ-а и преласка на нови режим плаћања акциза на дуванске прерађевине. Нижа статистичка основица резултује вишим мјесечним стопама раста у првом дијелу 2024. У наредним мјесецима забиљежен је значајан опоравак наплате прихода од индиректних пореза, поготово у јулу, када је остварена рекордна нето наплата индиректних пореза, премашујући по први пут од оснивања УИО границу од 900 мил КМ (Графикон 7, лијево).

Графикон 7. Наплата индиректних пореза по мјесецима и кварталима

Извор: Управа за индиректно опорезивање БиХ, израчун и приказ ОМА

Ефекат базе се одражава и на кварталне трендове. Позитивни квартални раст прихода од индиректних пореза у континуитету траје од 2021., када је наступио опоравак након пада прихода проузрокованог пандемијом корона вируса (Графикон 7, десно). Међутим, рат у Украјини и енергетска криза су довели до смањења стопа раста. Иако је пораст цијена хране, сировина и осталих роба резултовао повећаном наплатом прихода од *ad valorem* пореза (ПДВ, царине), пад потрошње енергената је довео до пада прихода од акциза и путарине, што је значајно умањило раст укупне наплате индиректних пореза. Иако су цијене на свјетском тржишту енергената и осталих робних берзи стабиллизоване у првом полугодишту 2023. је остварен нижи раст прихода од индиректних пореза због раста исплата поврата ПДВ-а и губитка прихода од акциза на дуванске прерађевине након преласка на нови режим плаћања. Успостава нове шеме наплате акциза на дуванске прерађевине у другом дијелу 2023., те значајно успоравање исплата поврата ПДВ-а резултовали су вишим стопама раста у трећем и четвртном кварталу 2023. Ефекат ниже базе из првог полугодишта 2023. имао је за посљедицу више стопе раста у првом и другом кварталу 2024., када су остварене стопе у висини од 12,8% и 12,2%. Очекивано успоравање наплате прихода у другом дијелу 2024., с обзиром на вишу базу из 2023., донијело је стопу раста од 10% у трећем кварталу 2024. (Графикон 7, десно).

Према пројекцијама ДЕП-а, очекује се номинални раст БДП-а од 5,1% у 2024. години, те раст приватне потрошње од 4,7%. Пројектована стопа инфлације износи 2%⁸. Имајући у виду да стопа раста прихода у прва три квартала 2024. године дијелом произилази из специфичности у статистичкој основици за поређење, пројектована стопа раста прихода од индиректних пореза за 2024. годину је благо нижа од деветомјесечне стопе раста прихода и износи 11%.

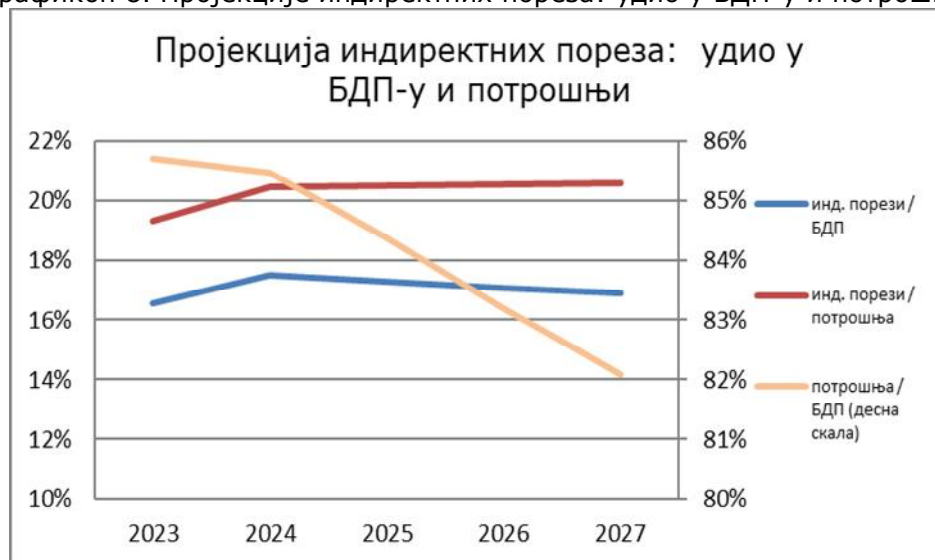
3.2. Пројекција за период 2025-2027

Пројектоване стопе раста нето прихода од индиректних пореза за 2025., 2026. и 2027. годину износе 3,9%, 4% и 4,1% респективно. Пројекција прихода у наведеном периоду заснована је на пројектованим релевантним макроекономским показатељима, историјској сезонској шеми наплате и пројекцијама појединих категорија прихода за 2024. годину.

⁸ Инфлација мјерена индексом потрошачких цијена, ДЕП, септембар 2024

За разлику од пројектованог пада индиректних пореза у БДП-а у периоду 2024-2027 (Табела 4, Графикон 8), пројектовани удио прихода од индиректних пореза (ОМА) у потрошњи (ДЕП) у наведеном периоду сасвим благо расте од 20,5% у 2024. до 20,6% у 2027. години. Пад пројектованог удјела индиректних пореза у БДП-у у периоду 2024-2027 кумулативни је резултат благог раста индиректних пореза у потрошњи те пада пројектованог удјела потрошње у БДП-у (Графикон 8).

Графикон 8. Пројекције индиректних пореза: удио у БДП-у и потрошњи

Извор: Подаци УИО и пројекције ОМА

Оквир 1: Пројекције прихода од индиректних пореза

	2023	2024	2025	2026	2027
Пројекције, КМ	8.434,5	9.365,8	9.733,0	10.126,7	10.544,2
Пројекције, % раста		11,0%	3,9%	4,0%	4,1%
Пројекције, % БДП	16,6%	17,5%	17,3%	17,1%	16,9%

III АНАЛИТИКА РЕВИДИРАНИХ ПРОЈЕКЦИЈА ПРИХОДА ОД ИНДИРЕКТНИХ ПОРЕЗА ПО ВРСТАМА

Посматрано по врстама прихода највећи раст прихода у периоду јануар - септембар 2024. је забиљежен код прихода од царина, те ПДВ-а и акциза. С друге стране, највећи суфицит у апсолутном износу за девет мјесеци 2024. у односу на исти период 2023. остварен је у наплати ПДВ-а у висини од 486 мил КМ, те акциза од 136,2 мил КМ (Графикон 9, лијево). Приходи од ПДВ-а доминирају у структури нето суфицита за девет мјесеци 2024. са удјелом од 67,8%. Нето суфициту од 721 мил КМ значајно су допринијели и приходи од акциза на дуванске прерађевине, који имају удио од 14,7% (Графикон 9, десно).

Графикон 9. Нето номинални ефекти наплате по врсти пореза, I-IX 2024

Извор: Управа за индиректно опорезивање БиХ, израчун и приказ ОМА

Будући да је приликом израде прелиминарног извјештаја остало неусклађено око 35,7 мил КМ прихода након коначног усклађивања наплате прихода са пријавама и декларацијама у ИТ систему УИО може се очекивати мањи раст ефеката, на првом мјесту, прихода од ПДВ-а.

1. ПДВ

1.1. Пројекције прихода од ПДВ-а за 2024

Бруто ПДВ

Након успоравања стопа раста крајем 2023., почетком 2024. поновно су остварене високе стопе раста бруто наплате ПДВ-а, око 12% (Графикон 10, „мјесечна наплата“). Међутим, од марта су забиљежене снажне осцилације мјесечне бруто наплате, од негативног раста оствареног у марту и јуну, до високих стопа раста у априлу и јулу. У августу и септембру је стопа раста износила само 2,9% и 4,5%, респективно. Снажне осцилације у наплати током године имале су за посљедицу континуирани силазни тренд кумулативне стопе раста, која је, са високих стопа почетком године, у септембру пала на 6,7% (Графикон 10, „кумулатив“).

Анализа структуре бруто ПДВ-а током 2024. указује на закључак да је наплата ПДВ-а на увоз била подложна снажним осцилацијама (Графикон 11, лијево), док је наплата домаћег ПДВ-а у континуитету биљежила позитивне трендове раста (Графикон 11, десно), са стопама изнад пројекција потрошње. Распон осцилације стопе раста ПДВ-а на увоз је био од -3,4% у марту

Бања Лука: Бана Лазаревића, 78 000 Бања Лука, Тел/факс: +387 51 335 350, E-mail: oma@uino.gov.ba

Сарајево: Змаја од Босне 476, 71 000 Сарајево, Тел:+387 33 246 081, Факс:+387 033 246 080, Web: www.oma.uino.gov.ba

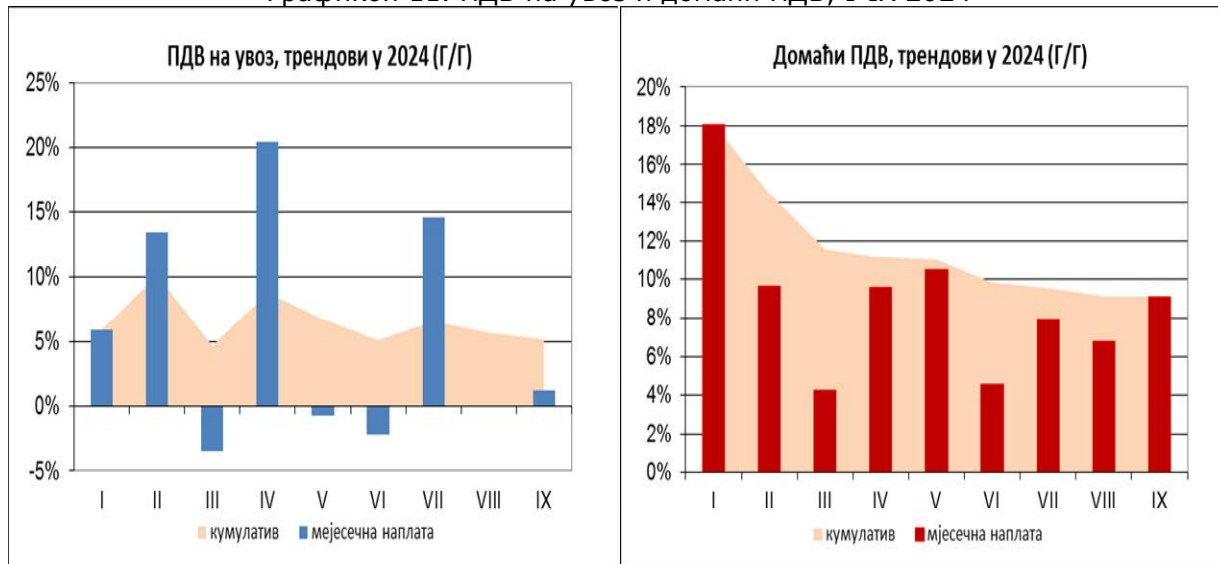
до +20,4% у априлу. У августу је наплата била на нивоу наплате у истом мјесецу 2023., а у септембру је остварен раст од само 1,2%. Осцилирање мјесечне стопе раста ПДВ-а на увоз у првом дијелу године је довело до осцилација кумулативне стопе раста, но, смиривање у посљедњих неколико мјесеци је донијело и стабилизацију кумулативне стопе раста ПДВ-а на увоз на нивоу 5-6% (Графикон 11, лијево, „кумулатив“).

Графикон 10. Трендови у наплати бруто ПДВ-а у 2024. години

Извор: Управа за индиректно опорезивање БиХ, израчун и приказ ОМА

Графикон 11. ПДВ на увоз и домаћи ПДВ, I-IX 2024

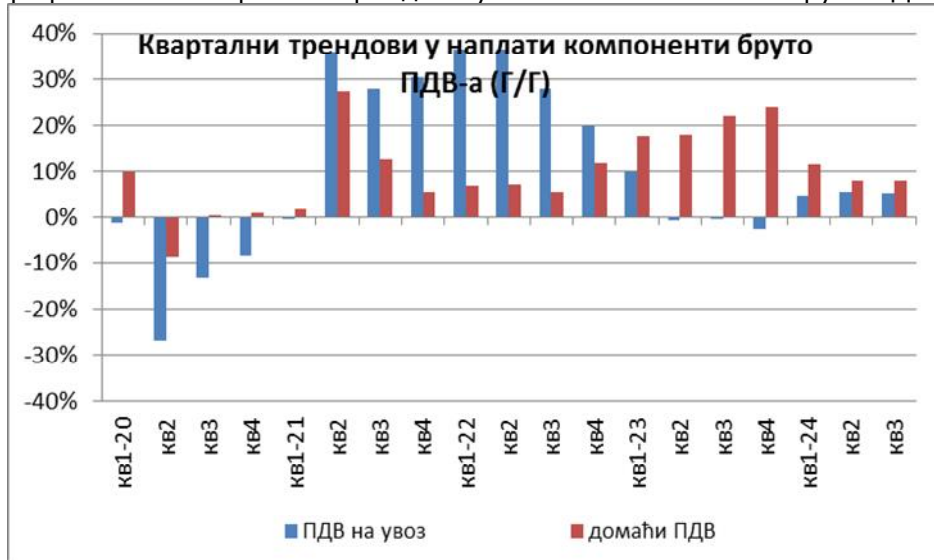

Извор: Управа за индиректно опорезивање БиХ, израчун и приказ ОМА

И у наплати домаћег ПДВ-а забиљежене су снажне мјесечне осцилације, но, мјесечне стопе су биле константно у позитивној зони раста (Графикон 11, десно). Распон осцилација се кретао од 4,4% до 18,1% у првим мјесецима године, да би од априла стопе раста осцилирале у знатно ужем распону. Због таквих трендова кумулативна стопа раста је, након почетних високих стопа, током наредних мјесеци континуирано била у паду, да би се у посљедња четири мјесеца задржала на нивоу од 9% (Графикон 11, десно, „кумулатив“).

Мјесечне осцилације наплате ПДВ-а на увоз нису се значајније одразиле на кварталне стопе раста. У првом кварталу 2024. остварена је стопа раста од 4,7%, у другом 5,5%, а у трећем 5,3% (Графикон 12, „ПДВ на увоз“). С друге стране, успоравање стопа раста домаћег ПДВ-а и силазни тренд у посљедњих пет мјесеци је имао за посљедицу силазни тренд кварталних стопа раста. Тако је у првом кварталу остварен раст од 11,6%, у другом 8%, а у трећем 7,9% (Графикон 12, „домаћи ПДВ“).

Графикон 12. Квартални трендови у наплати компоненти бруто ПДВ-а

Извор: Управа за индиректно опорезивање БиХ, израчун и приказ ОМА

С обзиром да је у септембру евидентирано око 35,7 мил КМ неусклађених прихода, може се очекивати и већи раст домаћег ПДВ-а, имајући у виду да се већи дио неусклађених прихода редовно односи на уплате ПДВ-а.

Поврати ПДВ-а

У првом полугодишту исплате поврата су снажно осцилирале, док у наставку године доминира тренд смањених исплата (Графикон 13, лијево). У већем дијелу године исплате поврата ПДВ-а су биле знатно мање од исплата у истом периоду 2023., у мају мање чак за 17% у односу на исти мјесец 2023. У посљедња четири мјесеца је настављен тренд негативних мјесечних стопа раста исплата поврата, са трендом све већег смањења исплата, осим у септембру. Међутим, раст поврата у септембру није посљедица повећаних исплата обвезницима, већ значајних исплата поврата по основу међународних пројеката. Континуирани трендови су допринијели стабилном негативном расту који осцилира у уском распону између -6% и -7% (Графикон 13, лијево, „кумулатив“).

Ради се о наставку позитивних трендова у погледу исплата поврата који трају од маја 2023. Смањене исплате поврата су повезане са падом увоза и, поготово, са падом извоза БиХ. У периоду јануар - септембар 2024. извоз је пао за 6%, док је увоз био већи за 2,6%⁹ (Графикон 13, десно). Трендови у исплатама поврата крајем 2023. и почетком 2024. повезани су и са дешавањима у великим компанијама.¹⁰

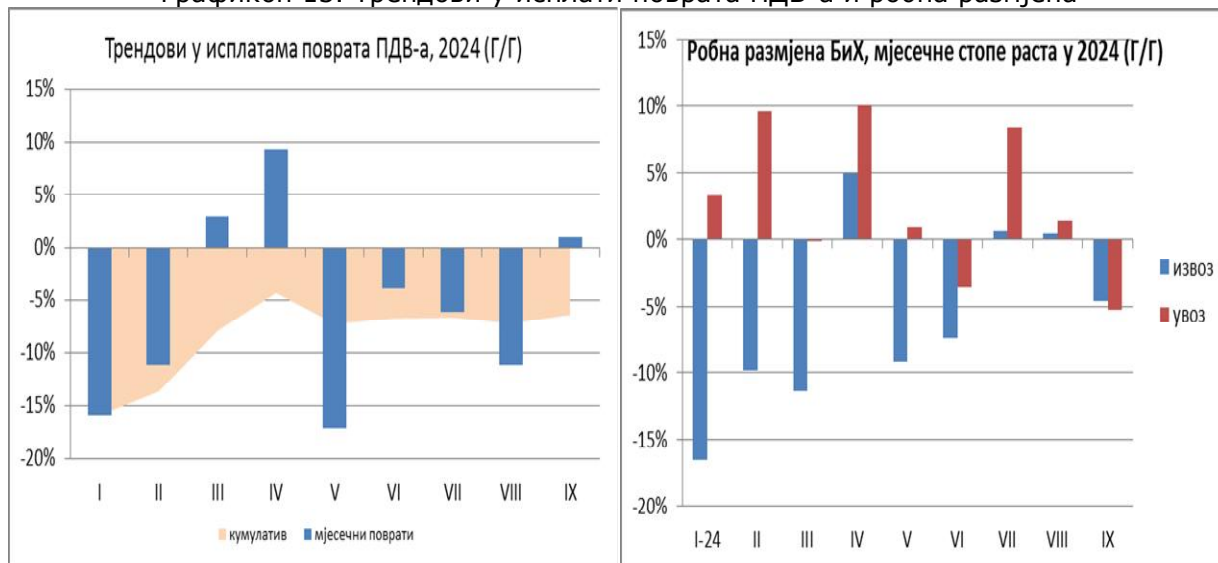
⁹ Извор: прелиминарни подаци Управе за индиректно опорезивање БиХ.

¹⁰ Компанија *Arcelor Mittal* је обуставила производњу од новембра 2023. до јануара 2024. због неповољних услова на свјетском тржишту у погледу цијена челика. Ради се о компанији која има удио од 3,4% у годишњим повратима ПДВ-а. Обустава рада *Arcelor Mittal*-а, као великог извозника, имала за посљедицу мање исплаћене поврате ПДВ-а почетком 2024. С друге стране, у марту су исплате поврата ПДВ-а биле повећане за 2,9%, као посљедица

Бања Лука: Бана Лазаревића, 78 000 Бања Лука, Тел/факс: +387 51 335 350, E-mail: oma@uino.gov.ba

Сарајево: Змаја од Босне 476, 71 000 Сарајево, Тел:+387 33 246 081, Факс:+387 033 246 080, Web: www.oma.uino.gov.ba

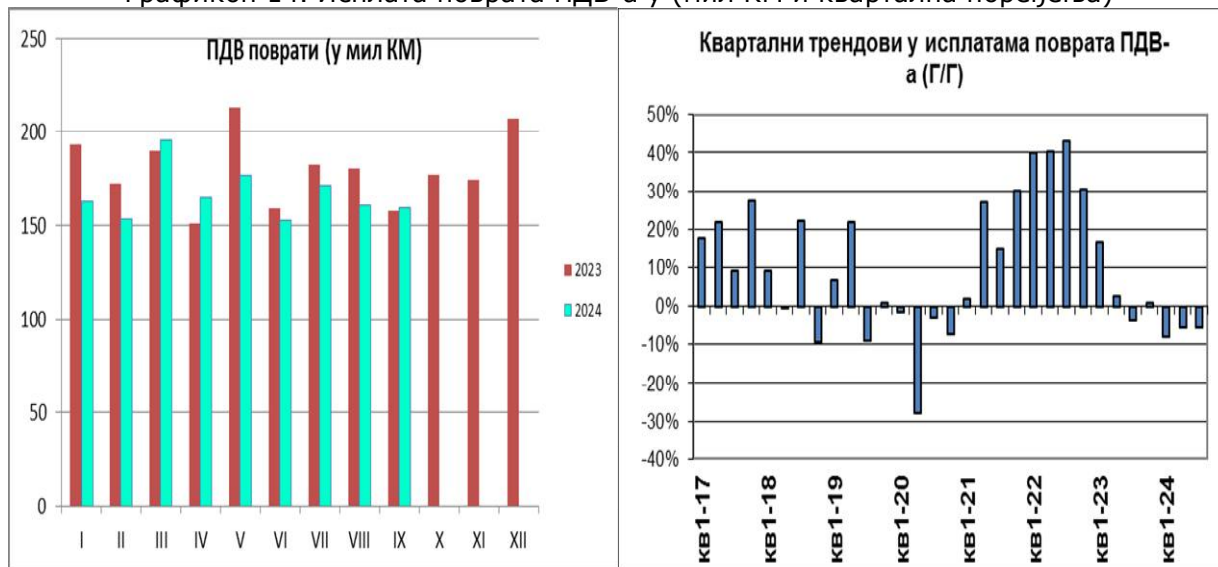
Графикон 13. Трендови у исплати поврата ПДВ-а и робна размјена

Извор: Агенција за статистику БиХ за период јануар – август 2024. и Управа за индиректно опорезивање за септембар 2024.; израчун и приказ ОМА

Један од фактора који су утицали на осцилације стопе раста поврата ПДВ-а је и ефекат базе. Анализа трендова у наплати ПДВ-а у 2023. су показала два периода са супротним трендовима (Графикон 14, лијево). У периоду јануар - мај 2023. доминирале су високе исплате поврата, што је имало за посљедицу већи пад поврата ПДВ-а у истом периоду 2024.

Графикон 14. Исплата поврата ПДВ-а у (мил КМ и квартална поређења)

Извор: Управа за индиректно опорезивање БиХ, израчун и приказ ОМА

Смањене исплате поврата ПДВ-а у првом полугодишту 2024. одразиле су се и на кварталне трендове. У првом кварталу 2024. забиљежен је пад поврата ПДВ-а од 8%, што је највећи пад још од времена пандемије у 2020. години, у другом кварталу 5,5%, а у трећем од 5,7% (Графикон 14, десно).

једнократне исплате поврата ПДВ-а по основу обуставе инвестиција у ТЕ Тузла. Ради се о чак 18,4% укупно исплаћених поврата ПДВ-а у марту 2024.

Бања Лука: Бана Лазаревића, 78 000 Бања Лука, Тел/факс: +387 51 335 350, Е-mail: oma@uino.gov.ba
Сарајево: Змаја од Босне 476, 71 000 Сарајево, Тел:+387 33 246 081, Факс:+387 033 246 080, Web: www.oma.uino.gov.ba

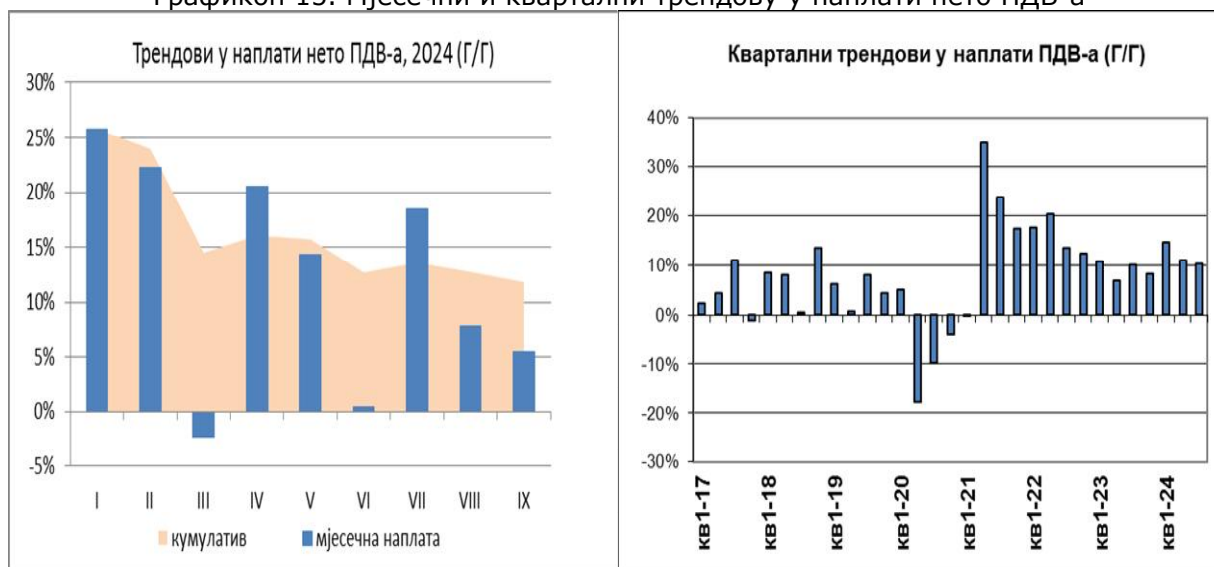
У погледу структуре исплата поврата за девет мјесеци 2024. обвезницима је исплаћено 87,2 мил КМ поврата ПДВ-а мање него у истом периоду 2023., док су исплате поврата међународним пројектима биле мање за 14,3 мил КМ.

Због наглог успоравања исплата удио кумулатива поврата ПДВ-а у кумулативу бруто ПДВ за девет мјесеци 2024. је мањи за 4,5 п.п. у односу на удио у истом периоду 2023.

Нето ПДВ-е

Осцилације бруто наплате ПДВ-а и исплата поврата имале су још снажнији одраз на кретање мјесечних стопа нето ПДВ-а (Графикон 15, лијево). Распон стопа се кретао између -2,3% и +25,8%. Подударање раста бруто наплате и пада поврата ПДВ-а у пет мјесеци је произвело кумулативни позитивни ефекат у виду екстремно високих стопа наплате нето ПДВ-а. Међутим, нулта стопа раста у јуну, те скромније стопе раста у августу и септембру су допринијеле силазном тренду кумулативне стопе раста, која за девет мјесеци износи 11,8% (Графикон 15, лијево, „кумулатив“).

Графикон 15. Мјесечни и квартални трендови у наплати нето ПДВ-а

Извор: Управа за индиректно опорезивање БиХ, израчун и приказ ОМА

Успоравање стопе раста нето ПДВ-а најбоље се огледа у кварталним трендовима. На нивоу првог квартала 2024. остварен је раст од 14,5%, највише од другог квартала 2022., но, у другом кварталу раст је износио 11%, а у трећем кварталу 10,3% (Графикон 15, десно). Након усклађивања неусклађених прихода може се очекивати и нешто виша стопа раста, јер се већи дио неусклађених прихода редовно односи на уплате ПДВ-а. И даље се ради о врло високим стопама раста, имајући у виду пројекције потрошње, али и доминантан значај прихода од ПДВ-а у структури прихода од индиректних пореза.

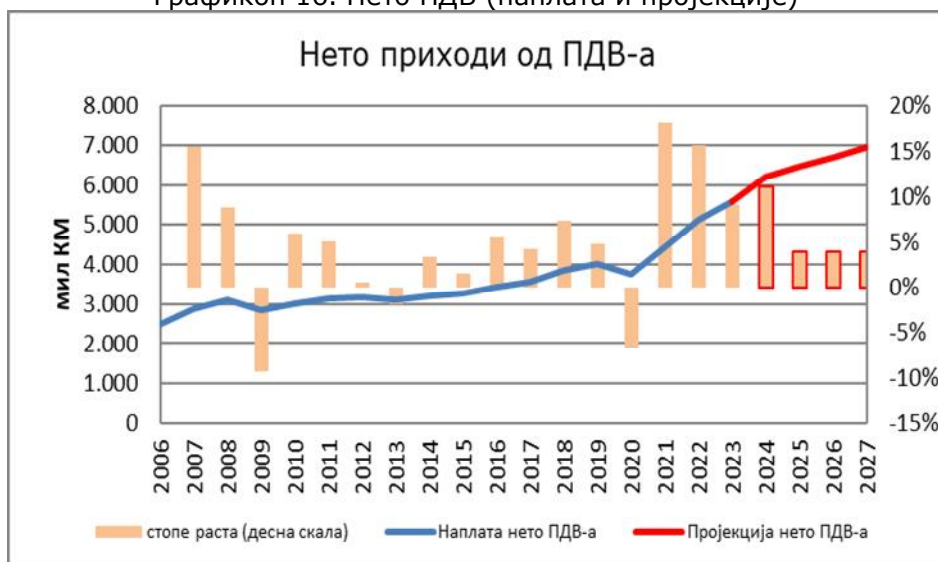
Пројектовани износ нето прихода од ПДВ-а у 2024. години износи 6.204.1 мил КМ, што је за 11,1% више од остварења у 2023. години (Графикон 16). Пројекција је заснована на историјској сезонској шеми наплате појединих категорија ПДВ-а (која не укључује године са специфичностима), те кретањима и пројекцијама макроекономских показатеља.

1.2. Пројекције прихода од ПДВ-а за период 2025-2027

Приходи од ПДВ-а представљају највећи генератор годишњег апсолутног раста укупних прихода од индиректних пореза у периоду 2025-2027¹¹. Приходи од ПДВ-а у наведеном периоду пројектовани су у складу са дугорочним трендовима наплате, историјском сезонском шемом те пројекцијама релевантних макроекономских показатеља.

Анализа трендова наплате указује на дугогодишњи раст прихода од ПДВ-а. У години увођења ПДВ-а (2006) наплаћено је 2.483,8 мил КМ нето прихода од ПДВ-а. У свим наредним годинама, изузев 2009. и 2020. године¹², забиљежен је раст ових прихода. Високе стопе раста биле су посебно изражене у години након увођења ПДВ-а (2007), те у годинама које су услједиле након године избијања пандемије вируса корона (2021 и 2022). Коначно, у 2023. години је наплаћено за 3.102,8 милион КМ више нето прихода од ПДВ-а него у 2006. години, што представља раст од високих 124,9%. Након пројектоване стопе раста од 11,1% у 2024. години, у наредним годинама планиране су стабилне стопе раста у складу са пројектованим стопама раста потрошње (Графикон 16 и Оквир 2).

Графикон 16. Нето ПДВ (наплата и пројекције)

Извор: Подаци УИО и пројекције ОМА

Оквир 2: Пројекције прихода од ПДВ-а

	2023	2024	2025	2026	2027
Пројекције, КМ	5.586,6	6.204,1	6.444,3	6.698,0	6.964,0
Пројекције, % раста		11,1%	3,9%	3,9%	4,0%
Пројекције, % БДП	11,0%	11,6%	11,5%	11,3%	11,2%

¹¹ Преко 66% асолутног раста прихода у свим годинама односи се на приходе од ПДВ-а.

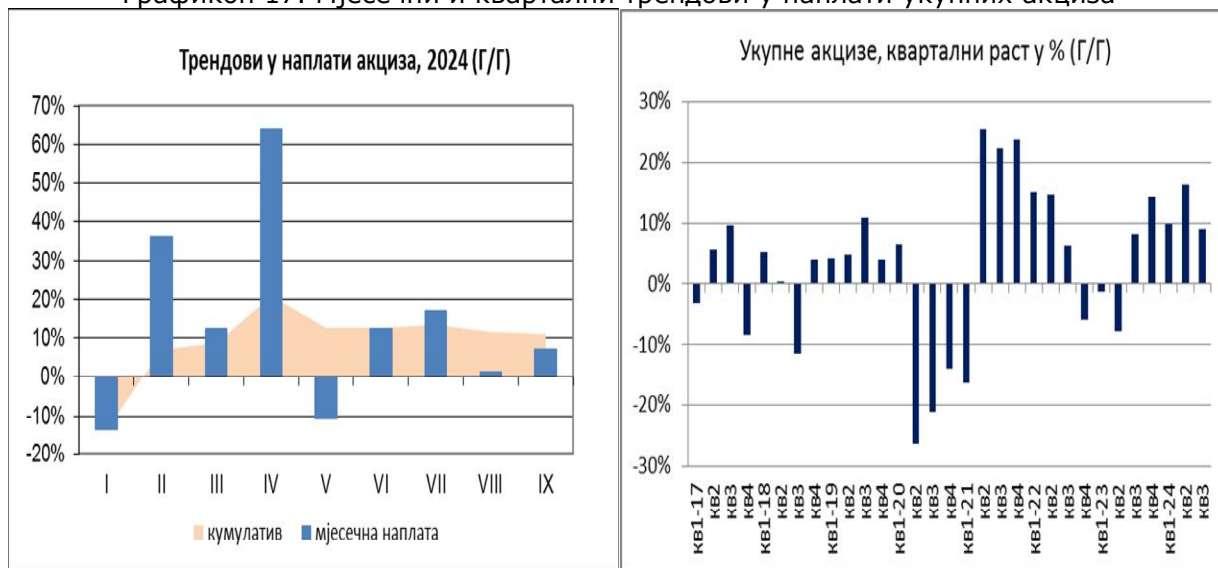
¹² Године у којима су били изражени ефекти глобалне финансијске кризе (2009) и појаве пандемије вируса корона (2020).

2. Акцизе и путарина

2.1. Укупне акцизе

Почетак године је обиљежен лошијом наплатом прихода од акциза, но опоравак је наступио већ у фебруару, док је у априлу забиљежен енорман раст наплате акциза од чак 63,7%¹³. Осцилације су настављене и у наредна четири мјесеца, али у блажем облику. Кумулативна стопа раста је расла до априла, но, пад наплате акциза у мају, те ниже стопе раста у наредним мјесецима су је стабилизовале у уском распону од 12% до 14% (Графикон 17, лијево. „кумулатив“).

Графикон 17. Мјесечни и квартални трендови у наплати укупних акциза

Извор: Управа за индиректно опорезивање БиХ, израчун и приказ ОМА

Може се закључити да се наставља тренд позитивних стопа раста из другог полугодишта 2023., с тим да се мјесечне осцилације у наплати акциза одражавају и на кварталне трендове. У задњих пет квартала наизмјенично се смјењују високе и умјерене стопе раста (Графикон 17, десно). У трећем и четвртном кварталу 2023. остварене су стопе раста од 8,2% и 14,4%, док су у првом, другом и трећем кварталу 2024. остварене стопе раста прихода од акциза од 9,8%, 16,3% и 9%, респективно (Графикон 17, десно).

Оквир 3: Пројекције прихода од акциза

	2023	2024	2025	2026	2027
Пројекције, КМ	1.604,0	1.807,5	1.886,3	1.969,4	2.057,3
Пројекције, % раста		12,7%	4,4%	4,4%	4,5%
Пројекције, % БДП	3,1%	3,4%	3,4%	3,3%	3,3%

¹³ Ради се о бруто наплати, будући да је почетком 2024., једнако као и крајем 2023., било значајних поврата акциза у вези са преласком на нови режим плаћања акциза на дуванске прерађевине. С обзиром да се ради о нестандартним повратима, који немају регуларан готовински ток, у анализи се користе подаци о бруто наплати укупних акциза и бруто наплати акциза на дуванске прерађевине.

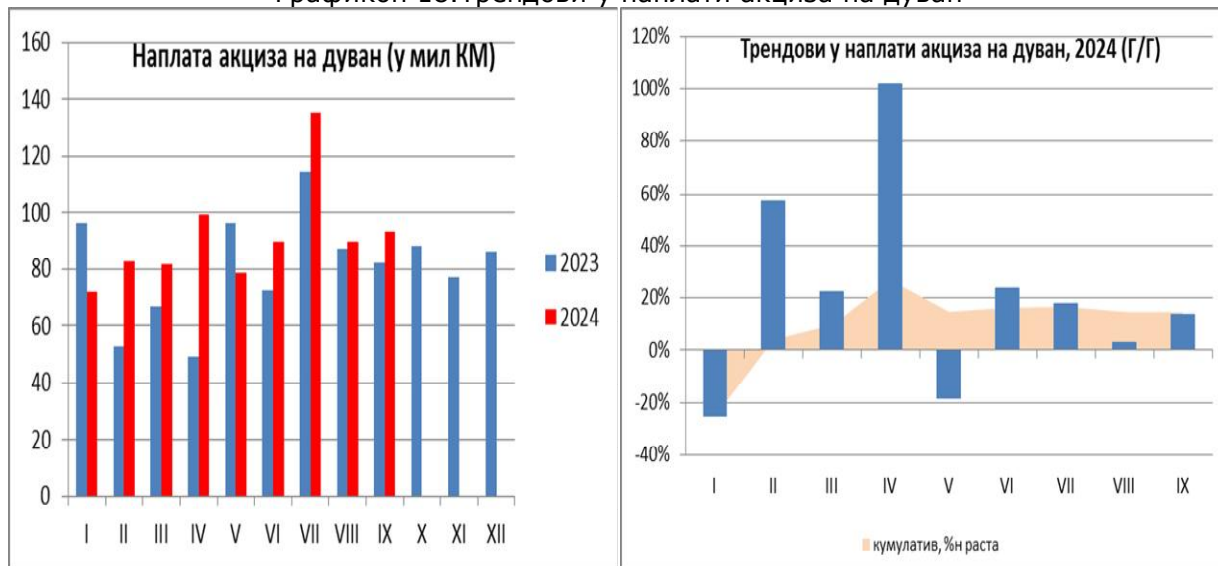
2.2. Акцизе на дуванске прерађевине

Пројекције акциза на дуванске производе за 2024

Наплата прихода од акциза на дуванске прерађевине је у порасту, у погледу наплаћених износа, но, и даље са снажним мјесечним осцилацијама. Осцилације у наплати акциза на дуванске прерађевине су уобичајене, с обзиром да наплата зависи од продајних политика двије мултинационалне дуванске корпорације. Међутим, у 2024. осцилације у наплати акцизе су додатно заоштрене због примјене новог режима плаћања акциза који је промијенио шему плаћања акциза¹⁴. У првих неколико мјесеци 2023. (Графикон 18, „2023“), због промјене режима плаћања је остварен губитак прихода од акциза, умањујући базу за поређење наплате акциза на дуванске прерађевине у 2024. и, посљедично, доводећи до виших стопа раста у 2024. Распон мјесечних стопа раста прихода од акциза на дуванске прерађевине у првих пет мјесеци је износио чак 127 п.п., од -25,1% у јануару до +101,8% у априлу 2024. (Графикон 18, десно). Може се закључити да су велике осцилације мјесечних стопа раста у прва четири мјесеца 2024. у већој мјери посљедица ефекта базе а мање наплате акциза у апсолутном износу. За разлику од турбулентних кретања у већем дијелу године у августу је стопа раста прихода од акциза на дуванске прерађевине износила скромних 2,9%, а у септембру након поновног опоравка наплате 13,6% (Графикон 18, десно).

На нивоу девет мјесеци остварен је раст наплате прихода од акциза на дуванске прерађевине од 14,6% (Графикон 18, десно, „кумулатив“). На први поглед би се могло закључити да се ради о врло високом расту, који има за резултат и висок суфицит прихода због високе основице. Међутим, потребно је имати у виду да је 2023. због новог режима плаћања акциза изгубљен најмање један мјесец наплате. Додавањем изгубљених прихода на основицу из 2023. кумулативна стопа раста наплате акциза за девет мјесеци износи свега 3,1%. Исто тако, на продају цигарета и на наплату акциза негативно су утицала повећања малопродајних цијена цигарета у два наврата у периоду јануар – септембар 2024¹⁵.

Графикон 18.Трендови у наплати акциза на дуван

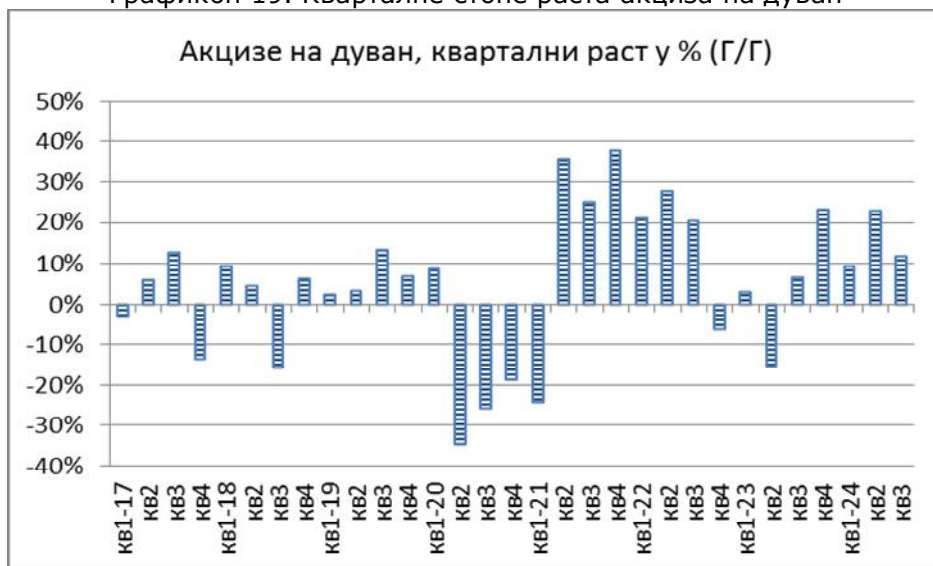
Извор: Управа за индиректно опорезивање БиХ, израчун и приказ ОМА

¹⁴ Измјене Закона о акцизима („Службени гласник БиХ“ бр. 50/2023).

¹⁵ Прво повећање малопродајних цијена једног дијела брендова цигарета било је 19.2.2024., а осталих брендова 1.3.2024. Друго повећање малопродајних цијена једног дијела брендова цигарета било је 1.7.2024., а осталих брендова 15.7.2024.

Квартални трендови су позитивни и стабилни, са високим стопама раста. У првом кварталу је остварен раст од 9,6%, у другом чак 23%, а у трећем 12,1% (Графикон 19). Треба имати у виду да су стопе раста акциза на дуванске прерађевине у првом и другом кварталу дијелом више због ефекта базе и губитка прихода због промјене режима плаћања у првим мјесецима 2023.

Графикон 19. Кварталне стопе раста акциза на дуван

Извор: Управа за индиректно опорезивање БиХ, израчун и приказ ОМА

Усљед промјене начина плаћања акциза на дуванске прерађевине у 2023. години је створен временски вакуум у наплати акциза, што је имало за посљедицу губитак прихода од акциза најмање у висини једне просјечне мјесечне наплате. Друга посљедица је структурални прекид у серији података о наплаћеним акцизима. Од 2023. подаци о преузетим акцизним маркицама више нису у потпуности у корелацији са наплатом прихода, јер је помјерањем обавезе плаћања акциза са момента преузимања акцизних маркица на момент увоза настала дискрепанца између обрачунате акцизе на преузете количине акцизних маркица и наплаћене акцизе. Из наведених разлога, основно полазиште за пројекције прихода од акциза на дуванске прерађевине за 2024. јесу текући трендови наплате акциза на дуванске прерађевине у периоду јануар – септембар 2024., које карактеришу велике осцилације. Подаци о преузетим акцизним маркицама за цигарете и дуван који ће се увести у наредном периоду указују на раст количина и вриједности цигарета и осталих дуванских прерађевина, што је позитивно из угла будуће наплате. Имајући у виду ефекат ниже основице из 2023., под претпоставком да ће се у четвртном кварталу наставити позитивни трендови из претходних мјесеци, у 2024. години се очекује раст прихода акциза на дуванске прерађевине од 13,7%. Висока пројектована стопа раста је посљедица ефекта ниске базе из 2023. године.¹⁶

Пројекције акциза на дуванске производе за период 2025-2027

Важан фактор остварења пројекција наплате акциза јесте непромијењена акцизна политика и континуирана борба против црног тржишта цигарета и дувана у БиХ. У наредне три године очекује се стабилизовање политичке ситуације у свијету и стабилизација робних берзи и цијена на свјетском тржишту, опоравак и раст економије, дохотка и потрошње у складу са макроекономским пројекцима. Исто тако, очекује се да ће се стабилизovati динамика увоза

¹⁶ Укључивањем изгубљених прихода од акциза у базу 2023. годину пројектована стопа раста прихода од акциза на дуванске прерађевине би износила 5%.

цигарета и плаћања акциза по новом режиму. Раст тржишта дуванских прерађевина би требао пратити макроекономске пројекције БДП-а и потрошње, што би, уз раст просјечне пондерисане цијене цигарета у складу са пројекцијама инфлације, требало довести до даљег раста вриједности промета цигарета и опорезованих количина цигарета. Под наведеним претпоставкама у 2025., 2026., и 2027. може се очекивати раст прихода од акциза на дуванске прерађевине од 5,2%, 5,4% и 5,3% (Графикон 20).

Графикон 20. Пројекција прихода од акциза на дуван, 2024-2027

Извор: Подаци УИО и пројекције ОМА

2.3. Акцизе на деривате нафте и путарина

Пројекције акциза на деривате нафте не могу се одвојити од пројекција прихода од путарине, због основице на коју се обрачунавају, а коју чине деривати нафте. Постоје одређене разлике у оствареним стопама раста ове двије врсте прихода у протеклом периоду, које су посебно биле изражене у 2023. години, а оне потичу од: 1. различитог обухвата деривата у основицама за обрачун акциза и путарине¹⁷; 2. ослобађања плаћања путарине за руднике, жељезнице и термоелектране (примјењивано до 2023. године, вид. фусноту бр. 17); 3. диференцираних стопа акциза на деривате и 4. промјена у структури основице за акцизе у протеклом периоду (прекомпозиција структуре основице у корист дизел горива које је опорезовано по нижој стопи акцизе у односу на бензин).

Иако је потрошња деривата нафте цјеновно нееластична, снажне турбуленције цијена у протеклом периоду су заједно са кретањима релевантних макроекономских индикатора одредиле потрошњу деривата нафте на тржишту БиХ, а тиме и прикупљене приходе по основу акциза, путарине и припадајућег ПДВ-а, који имају значајан удио у укупним приходима од индиректних пореза. Фактори који одређују цијене деривата на тржишту БиХ су првенствено цијене сирове нафте, трговачке марже те висине пореских стопа. Цијене сирове нафте¹⁸ су биле релативно стабилне у 2019. години, а кретале су се у рангу од 59,0 до 71,3 долара по барелу. У периоду од 2019-2022 године су забиљежиле огромне

¹⁷ Основица за обрачун путарине разликује се од основице за акцизе на деривате нафте из разлога што иста не обухвата потрошњу керозина и лож уља, а укључује потрошњу течног нафтног плина, те због постојања олакшица, у виду ослобађања плаћања путарине, за руднике, термоелектране и жељезнице. Међутим, рјешењем Савјета за државну помоћ БиХ („Службени гласник БиХ” 49/23 и „Службени гласник БиХ” 63/23), ослобађање плаћања је суспендовано у 2023. години, осим за жељезнице.

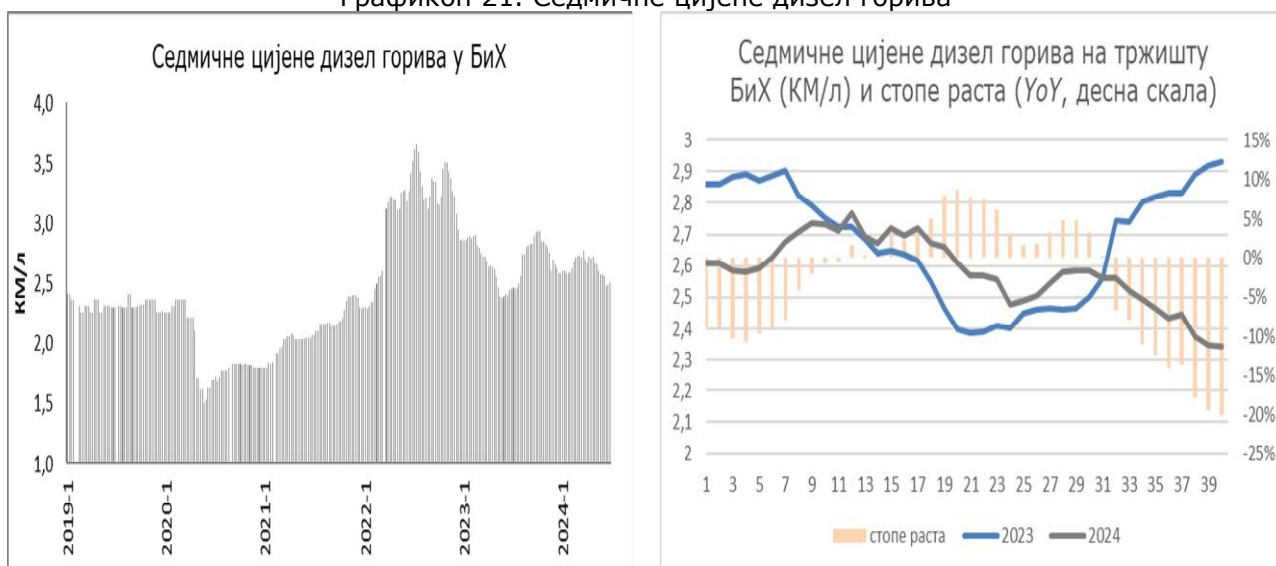
¹⁸ Подаци Америчке управе за енергетске информације, www.eia.gov

флуктуације, испрва као резултат ефиката пандемије коронавируса, а послије због рата у Украјини. У априлу 2020. године цијене сирове нафте су пале на свега 18,4 долара по барелу, што је најнижа вриједност након 1999. године. Након тога је наступио тренд раста, да би у јуну 2022. била забиљежена максимална цијена у посматраном периоду у износу од високих 122,7 долара по барелу. Од јула 2022. године поново је наступио тренд пада цијена сирове нафте, а на крају 2022. године су износиле 80,9 долара по барелу. У односу на претходни период, у 2023. години су цијене биле релативно стабилне, а кретале су се у рангу 80,1 до 93,7 долара по барелу. У првих девет мјесеци 2024. године су варирале између 74 (септембар) и 89,9 долара по барелу (април).

Просјечне седмичне цијене дизел горива на тржишту БиХ, деривата који има највиши пондер у укупној потрошњи деривата нафте, такође су имале огромне турбуленције у претходном периоду. Цијене су биле изразито ниске у 2020, те изразито високе у 2022. години. Након забиљеженог максимума у седмици на средини јула 2022. године од 3,7 КМ/л, уследио је тренд пада седмичних цијена дизел горива све до средине маја 2023. године када су износиле 2,4 КМ/л. Након тога уследио је период у којем није било тако великих турбуленција. До краја анализiranог периода (септембар 2024) просјечне седмичне цијене дизел горива су се кретале у рангу 2,3-2,9 КМ/л. Максимуми просјечних седмичних цијена дизел горива су забиљежени у седмици на почетку октобра 2023. године (2,9 КМ/л), те у средини марта 2024 (2,8 КМ/л). Након мјесеца марта 2024. цијене су углавном падале све до краја септембра 2024. када су износиле 2,3 КМ/л.

Ако упоредимо седмичне цијене дизел горива у 2024. са цијенама из исте седмице претходне године може се закључити да су оне падале до 11. седмице 2024. године (середина марта). Прелазак стопа раста седмичних цијена дизел горива у позитивну зону, односно „изнад X осе“ Графикана 21 (десно), наступио је од 12. седмице 2024. године. Занимљиво је да је у тој седмици забиљежен максимум седмичних цијена у 2024. години, те да је након тога наступио тренд пада цијена у 2024. години, али је прелазак у позитивну зону раста у односу на претходну годину резултат тренда пада цијена који је био актуелан у истом периоду у 2023. години. Седмичне стопе раста су се задржале у позитивној зони до 31. седмице (крај јула), када су биле једнаке у 2024. у односу на 2023. годину. Након тога су, као резултат пада цијена у 2024. години и снажног раста у истом периоду претходне године, услједиле негативне стопе раста седмичних цијена, и то све веће стопе пада, која је у посљедњој седмици септембра износила високих -20% (Графикон 21, десно).

Графикон 21. Седмичне цијене дизел горива

Извор: Приказ аутора на основу података U.S. Energy Information Administration, www.eia.gov

Бања Лука: Бана Лазаревића, 78 000 Бања Лука, Тел/факс: +387 51 335 350, E-mail: oma@uino.gov.ba
 Сарајево: Змаја од Босне 476, 71 000 Сарајево, Тел:+387 33 246 081, Факс:+387 033 246 080, Web: www.oma.uino.gov.ba

Пројекције акциза на деривате нафте и путарине за 2024

У првих девет мјесеци 2024. године, потрошња укупних деривата нафте¹⁹ је порасла за 7,7% у односу на исти период претходне године, при чему је потрошња дизел горива порасла за 8,6%, а потрошња бензина за 7,7%. У односу на исти период 2019. године, у I-IX 2024. године потрошња укупних деривата нафте била је виша за 7,9%. При томе је потрошња дизел порасла за 13,4%, а потрошња бензина опала за 3,7%.

Укупни приходи од акциза на деривате нафте и путарине у периоду I-IX 2024. године премашили су прикупљени износ из одговарајућег периода преткризне, 2019. године за 10,7%, при чему су приходи од акциза порасли за 7,7% а од путарине за 13,1% (Графикон 22, лијево). Са друге стране, укупни приходи од акциза и путарине у I-IX 2024. години порасли су за 7,9% у односу на исти период претходне године, при чему су приходи од акциза порасли за 7,6%, а приходи од путарине порасли за 8,1% (Графикон 22, десно).

Графикон 22. Приходи од акциза на деривате нафте и путарине

Извор: Управа за индиректно опорезивање БиХ, израчун и приказ ОМА

Основни разлог већих разлика у стопама раста прихода од акциза и путарине (и њиховог супротног предзнака) у периоду I-IX 2023 у односу на исти период претходне године, као и у односу на исти период базне 2019. године, је изостанак ослобађања плаћања путарине за руднике, термоелектране и жељезнице почевши од 2023. године.²⁰ Исти је разлог већих разлика стопа раста акциза на деривате нафте и путарине у периоду I-IX 2024. године у односу на исти период 2019. године (ефекат различите основце за поређење), док су стопе раста акциза и путарине у периоду I-IX 2024 у односу на исти период претходне године на приближно једнаком нивоу, због изостанка ослобађања у обје наведене године.

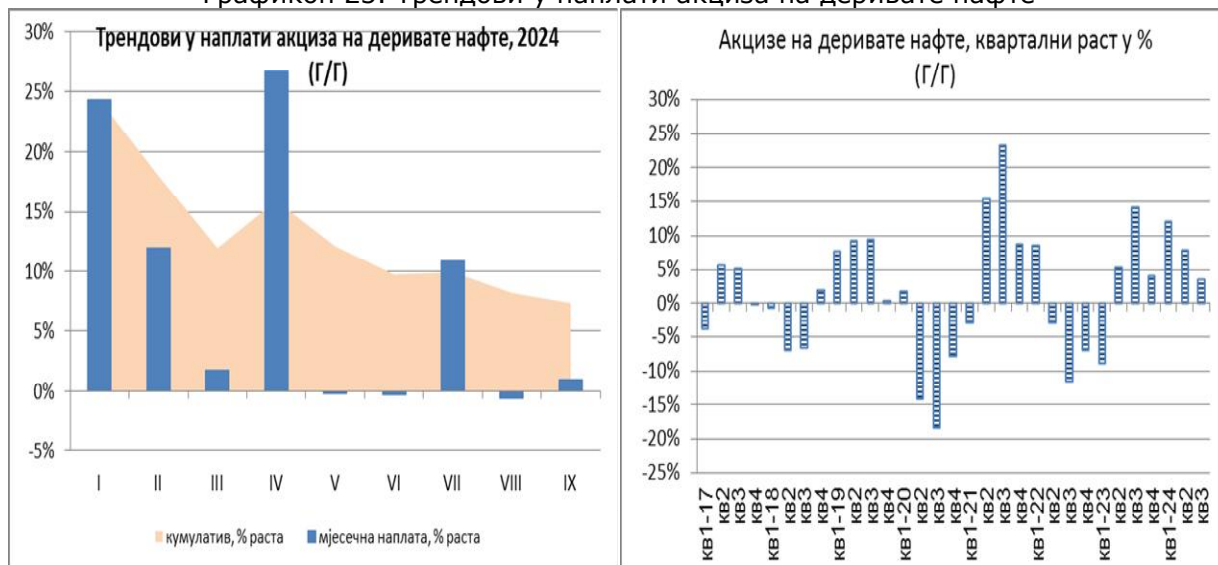
¹⁹ Појам „потрошња деривата“ у овом прилогу подразумијева количине израчунате од стране аутора, а укључује количину увезених деривата нафте и количину домаћих деривата нафте стављених у промет. Посљедња година у којој су домаћи деривати стављени у промет је 2019, због обуставе производње Рафинерије нафте Брод након хаварије која се догодила у октобру 2018. године.

²⁰ Вид. Рјешење Вијећа за државну помоћ БиХ, „Службени гласник БиХ“ 49/23

Акцизе на деривате нафте

Наплата акциза на деривате нафте је била у прва четири мјесеца у позитивној зони раста. У јануару и фебруару забиљежене су високе стопе раста од 24,3% и 12%, респективно, што је последица ниске базе из истог периода 2023. Тада је потрошња деривата била нижа због виших малопродајних цијена деривата, а тиме и нижа наплата акциза. Лошији трендови у марту, те од маја до септембра су у великој мјери умањили ефекте високе наплате акциза у прва два мјесеца 2024. (Графикон 23, лијево). Због лошијих трендова од маја кумулативна стопа раста је константно у паду, да би за девет мјесеци пала на 7,6% (Графикон 23, лијево, „кумулатив“).

Графикон 23. Трендови у наплати акциза на деривате нафте

Извор: Управа за индиректно опорезивање БиХ, израчун и приказ ОМА

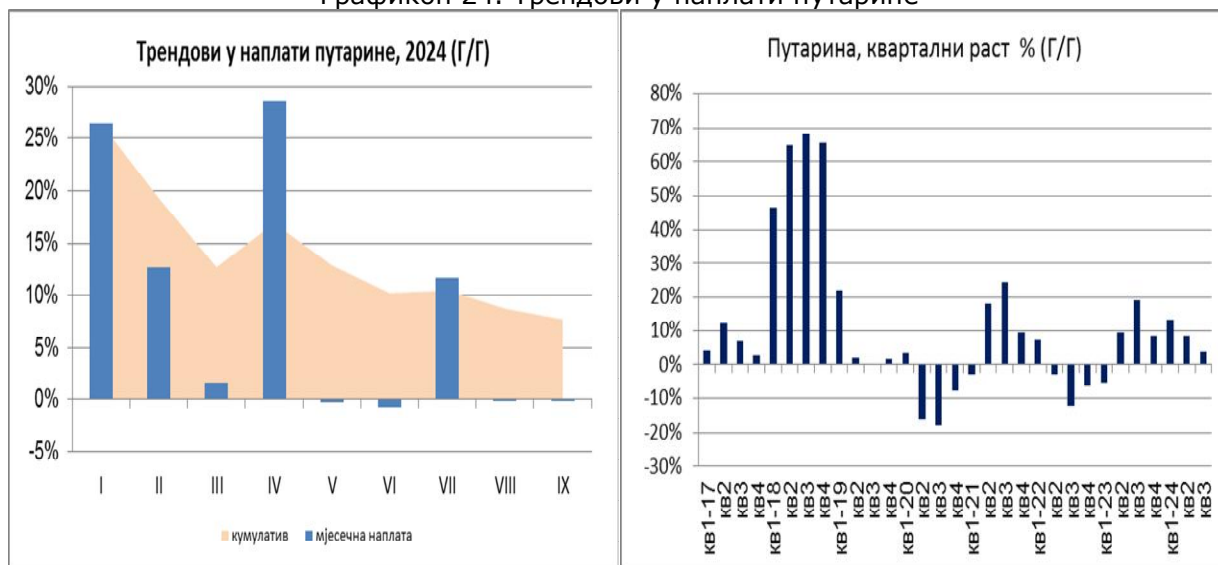
Кумулативна стопа раста од 7,6% је значајно изнад пројекција потрошње и донекле „замагљује“ силазни тренд наплате акциза на деривате нафте. Да је то тако показују квартална поређења. У првом кварталу 2024. је забиљежен раст прихода од акциза на деривате нафте од високих 12%, у другом кварталу 2024. стопа раста је износила 7,9%, а у трећем тек 3,6% (Графикон 23, десно).

Имајући у виду све наведено, а на основу пројекција макроекономских показатеља, кретања цијена на свјетском тржишту нафте и цијена деривата на тржишту БиХ, те последњих трендова наплате акциза и сезонске шеме наплате која не укључује године са специфичностима, пројектована стопа раста нето прихода од акциза на деривате нафте за 2024. годину износи 7,5%.

Путарина

Наплата прихода од путарине прати наплату акциза на деривате нафте, са сличном динамиком наплате, која укључује снажне осцилације (Графикон 24, лијево).

Графикон 24. Трендови у наплати путарине

Извор: Управа за индиректно опорезивање БиХ, израчун и приказ ОМА

Имајући у виду сужавање²¹ опсега ослобађања од плаћања путарине разлике између стопа раста акциза на деривате нафте и путарине су све мање. Слично трендовима у наплати акциза на деривате нафте у периоду мај – септембар 2024. позитивна стопа раста је остварена само у јулу, а у преостала четири мјесеца периода наплата била на нивоу наплате из истих мјесеци 2023.

Лошија кретања у посљедњих пет мјесеци су довели до смањења нето кумулативне стопе раста на 8,1% (Графикон 24, лијево, „кумулатив“).

Силазни тренд раста прихода од путарине се најбоље може уочити на основу кварталних стопа раста. Највиша стопа раста прихода од путарине од 13,1% је остварена у првом кварталу 2024. године, у другом кварталу је стопа раста износила 8,2%, а у трећем 3,7% (Графикон 24, десно).

Пројектовани износ нето наплате путарине у 2024. години износи 729,5 мил КМ, што је за 7,7% више него у претходној години. У складу са рјешењима Савјета за државну помоћ, пројекције прихода од путарине подразумијевају наплату путарине за све обвезнике, сем за жељезнице.

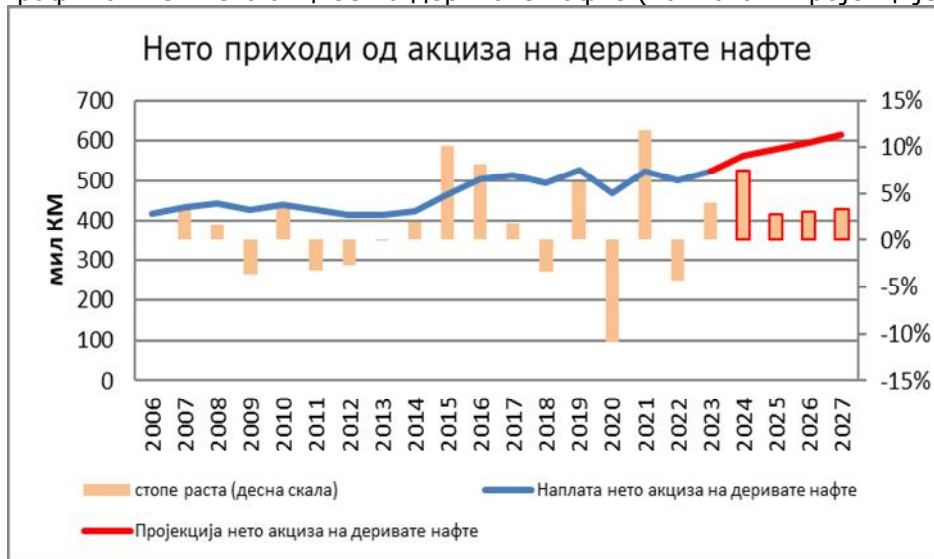
Пројекције акциза на деривате нафте и путарине за период 2025-2027

Акцизе на деривате нафте

Пројекције акциза на деривате нафте за период 2025-2027 прате пројекције релевантних макроекономских показатеља (Графикон 25). У 2025., 2026. и 2027. години планиране су стабилне стопе раста прихода од акциза на деривате нафте по стопама 2,8%, 3,1% и 3,3%, респективно.

²¹ У складу са одлукама Савјета за државну помоћ суспендована су ослобађања плаћања путарине за руднике и термоелектране, тако да је опсег ослобађања сведен само на два обвезника, ентитетске жељезнице.

Графикон 25. Нето акцизе на деривате нафте (наплата и пројекције)

Путарина

На дугорочну динамику прихода од путарине су највише су утицале измјене стопа опорезивања. До 2009. године, учешће прихода од путарине није било значајно у приходима од индиректних пореза. Са растом стопе намјенске путарине на средини 2009. године, приходи од путарине имају значајније ућешће у индиректним порезима. Посматрано у апсолутним износима, у периоду 2009-2014 нето приходи од путарине су се кретали у распону 250,2-307 мил. КМ (Графикон 26). Са падом цијена нафте на свјетском тржишту и цијена деривата нафте на тржишту БиХ, у 2015. години расту приходи од путарине. У периоду 2015-2017, нето приходи од путарине су се кретали у распону 320,5-382,7 мил. КМ. У фебруару 2018. године поново долази до раста стопе намјенске путарине, а нето приходи од путарине биљеже нагли скок наплате. У периоду 2018-2023 кретали су се у распону 584-677,8 мил. КМ, а значајно колебање у овом периоду посљедица је рестриктивних мјера у борби против вируса корона, рата у Украјини и посљедичних огромних разлика у цијенама нафте на свјетском тржишту и деривата нафте на тржишту БиХ.

Пројекције путарине прате пројекције релевантних макроекономских показатеља (Графикон 26, Оквир 4). Имајући у виду рјешења Савјета за државну помоћ БиХ, пројекције прихода од путарине подразумијевају наплату путарине за све обвезнике, осим за жељезнице.

Оквир 4: Пројекције прихода од путарине

	2023	2024	2025	2026	2027
Пројекције, КМ	677,7	729,5	749,9	773,2	798,7
Пројекције, % раста		7,7%	2,8%	3,1%	3,3%
Пројекције, % БДП	1,3%	1,4%	1,3%	1,3%	1,3%

Графикон 26. Нето путарина (наплата и пројекције)

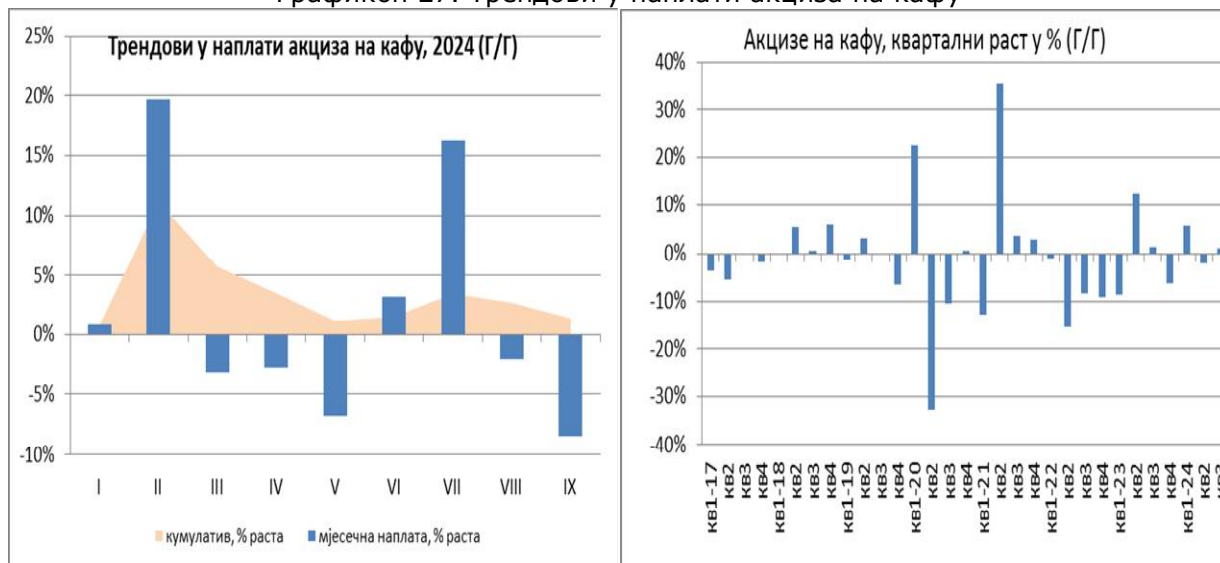
Извор: Подаци УИО и пројекције ОМА

2.4. Остало

Акцизе на кафу

Осцилације у наплати су забиљежене и код акциза на кафу. Током периода јануар – септембар 2024. у пет мјесеци је остварен пад прихода од акциза на кафу, а поготово је то изражено у септембру, када је наплаћено 8,5% мање прихода од акциза него у истом мјесецу 2023. С друге стране, позитивне стопе раста су забиљежене у четири мјесеца, са максимумом у фебруару (Графикон 27, лијево), што је, и поред негативних трендова у посљедња два мјесеца, било довољно да се оствари позитивна кумулативна стопа раста од 1,4% (Графикон 27, лијево, „кумулатив“).

Графикон 27. Трендови у наплати акциза на кафу

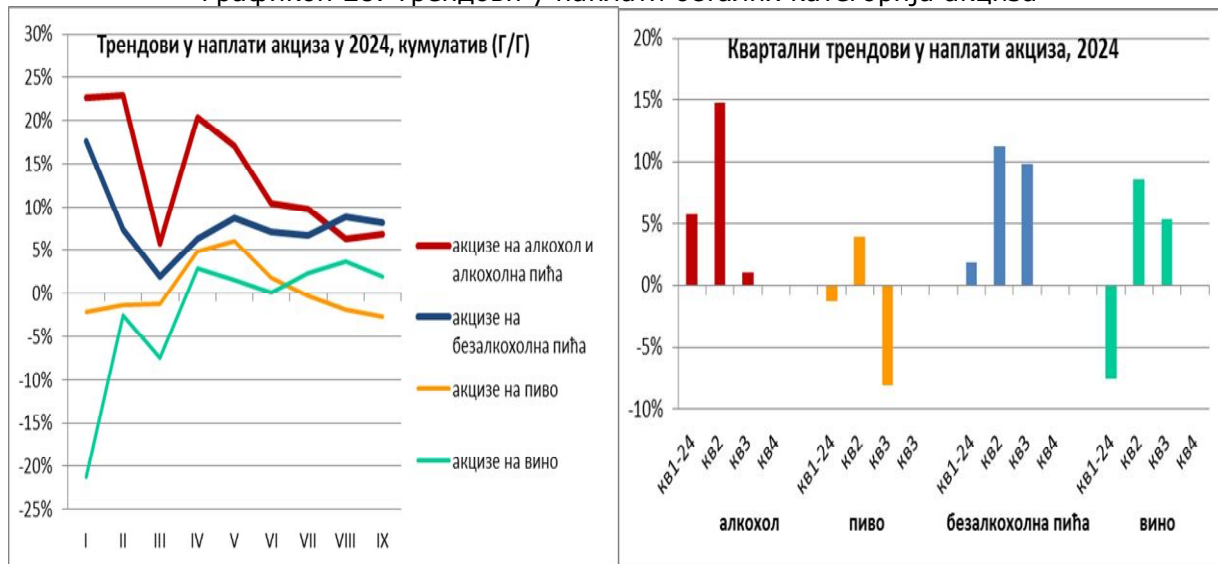
Извор: Управа за индиректно опорезивање БиХ, израчун и приказ ОМА

Квартална поређења ипак указују на закључак да је најлошија наплата акциза на кафу била у другом кварталу 2024. када је забиљежен пад од 2,1%. Лоша наплата акциза на кафу у августу и септембру није могла неутрализовати високи раст прихода од акциза у јулу, тако да је у трећем кварталу остварена позитивна стопа раста акциза на кафу од 1,1% (Графикон 27, десно).

Акцизе на пиво, вино, алкохол, алкохолна и безалкохолна пића

Осцилаторни трендови у наплати током 2024. године су забиљежни и код акциза на пиво, вино, алкохол, алкохолна и безалкохолна пића. У првих неколико мјесеци остварен је раст прихода од акциза на алкохол, алкохолна и безалкохолна пића, док је наплата акциза на пиво и вино била мања него у истом периоду 2023. У наредним мјесецима наплата акциза на пиво је изашла из негативне у позитивну зону раста, али је од јула поновно у негативној зони раста. Наплата акциза на остале производе из групације је стабилна са позитивним кумулативним стопама раста на крају периода јануар - септембар 2024. (Графикон 28, лијево).

Графикон 28. Трендови у наплати осталих категорија акциза

Извор: Управа за индиректно опорезивање БиХ, израчун и приказ ОМА

Квартална поређења показују снажно успоравање наплате акциза на алкохол те велики пад наплате акциза на пиво у трећем кварталу. С друге стране, кварталне стопе раста прихода од акциза на безалкохолна пића и вино указују на стабилне позитивне трендове (Графикон 28, десно).

Приходи од осталих категорија акциза (алкохол и алкохолна пића, пиво, вино, безалкохолна пића и кафа) немају значајно учешће у укупним приходима од акциза.²² Пројектовани су у складу са текућим трендовима наплате, историјском сезонском шемом те пројекцијама релевантних макроекономских показатеља.

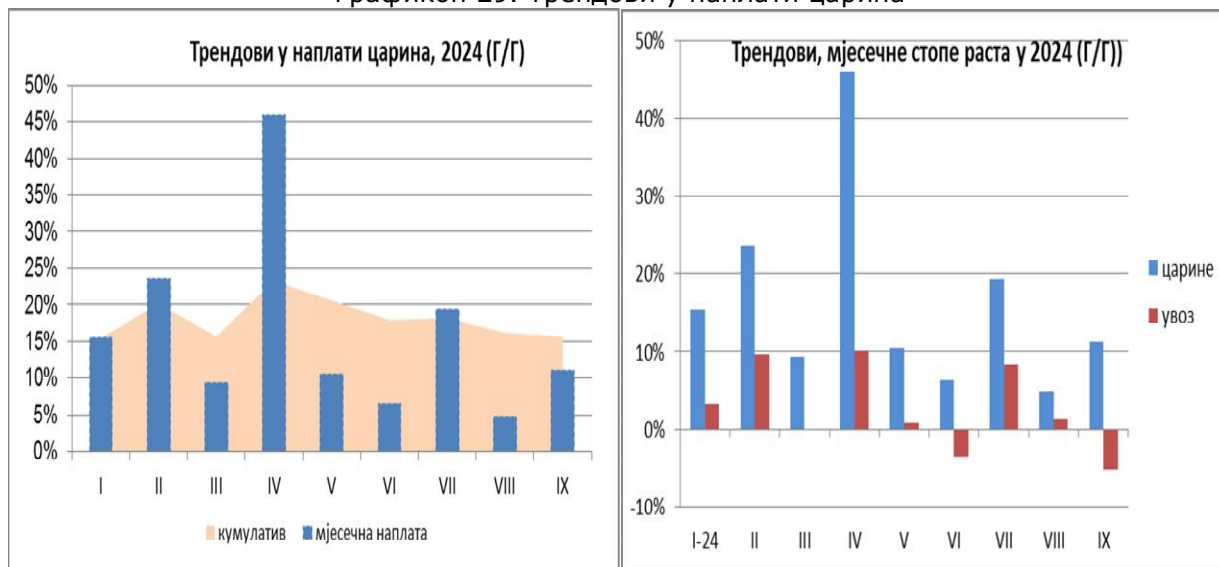
²² Бруто приходи од свих побројаних врста акциза имали су учешће свега 9,2% у бруто приходима од акциза у 2023. години.

3. Царине

3.1. Пројекције прихода од царина за 2024

Наплата прихода од царина је у континуитету у позитивној зони раста, са максималном мјесечном стопом раста од 45,9% која је остварена у априлу (Графикон 29, лијево). У наредним мјесецима остварене су умјереније стопе раста, а стопа од 6%, која је забиљежена у јуну, представља најнижу мјесечну стопу раста у 2024. У септембру су приходи од царина расли по стопи од 11,2%, но, то није могло зауставити силазни тренд кумулативне стопе раста, која је са максималних 23,3% у априлу пала на 15,6% за девет мјесеци (Графикон 29, лијево, „кумулатив“).

Графикон 29. Трендови у наплати царина

Извор: Управа за индиректно опорезивање БиХ, израчун и приказ ОМА

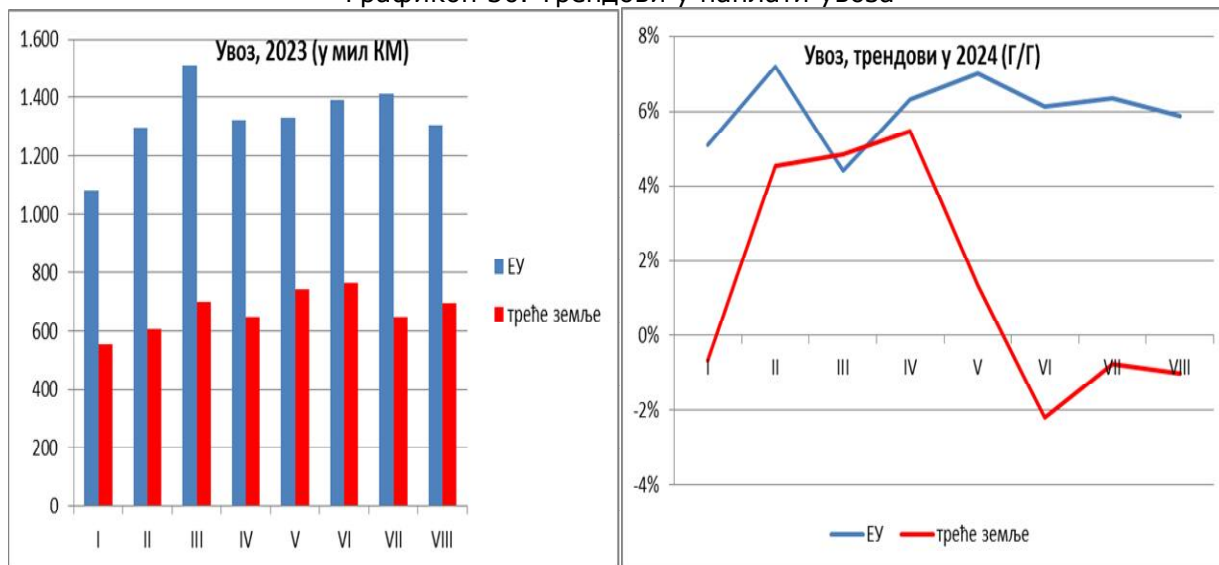
Раст прихода од царина би требао бити у корелацији са растом увоза јер је највећи дио прихода од царина *ad valorem*, односно обрачунава се као постотак од основице. Разлике између стопа раста увоза и прихода од царина су могуће јер зависи од структуре основице коју, у сврху анализе, чине двије категорије роба - робе које су у режиму царина и остала роба на коју се не плаћају царине, односно од кретања увоза сваке од наведених категорија. Међутим, поређење стопа раста прихода од царина и статистичких²³ података о кретању увоза за девет мјесеци 2024. указују на неубичајено велику дискрепанцу у корист раста прихода од царина, поготово у априлу (Графикон 29, десно). Друга ситуација се односи на јуни и септембар када је забиљежен пад увоза и раст прихода од царина.

С обзиром да је у свим мјесецима стопа раста царина већа од стопе раста увоза може се закључити да је у структури увоза роба остварен бржи раст увоза роба на које се плаћају царине. Под режимом царина је дио роба из ЕУ и увоз роба из трећих земаља. Вриједност увоза првих мјесеци у години традиционално је најнижа, но, приказ кретања увоза по главним групацијама земаља релевантних за наплату прихода од царина показује раст увоза из ЕУ и из трећих земаља, изражено у апсолутним износима у прва три мјесеца, те опадајући тренд наплате у другом кварталу. Међутим, у јулу је поновно повећан увоз до нивоа уз марта, но у августу је увоз из ЕУ био значајно нижи у односу на већину мјесеци у 2024.

²³ Извор: Агенција за статистику БиХ за период јануар – август 2024. и Управа за индиректно опорезивање за септембар 2024.

(Графикон 30, лијево). Поређење са увозом у 2023. години указује на снажно осцилирање кумулативне стопе раста увоза из трећих земаља, док су трендови код увоза из ЕУ стабилнији, али ипак са благим падом. За осам мјесеци 2024. увоз из ЕУ порастао за 5,9%, док је увоз из трећих земаља мањи за 1% у односу на исти период 2023. (Графикон 30, десно).

Графикон 30. Трендови у наплати увоза

Извор: Агенција за статистику БиХ за период јануар – август 2024. и Управа за индиректно опорезивање за септембар 2024.; израчун и приказ ОМА

Преглед кварталних трендова у наплати прихода од царина указује на опоравак наплате прихода, тако да је у првом кварталу 2024. забиљежен раст од 15,7%, а у другом чак 19,8%. Успоравање наплате прихода од царина у посљедња три мјесеца одразило се и на кварталну стопу раста која је у трећем кварталу 2024. износила 11,6% (Графикон 31).

Графикон 31. Кварталне промјене у наплати царина

Извор: Управа за индиректно опорезивање БиХ, израчун и приказ ОМА

Према подацима УИО у периоду I-IX 2024. године остварена је стопа раста увоза од 2,6% у односу на исти период претходне године. Према пројекцијама ДЕП-а, на нивоу године ће бити остварена нешто виша стопа раста увоза од 3,5%. Имајући у виду трендове наплате прихода од царина, кретање увоза и пројекције ДЕП-а, за 2024. годину се пројектује нето наплата царина у износу од 574,9 мил КМ, што је за 13,5% више од наплате у претходној години (Графикон 32, црвена линија).

3.2. Пројекције прихода од царина за период 2025-2027

Либерализација спољне трговине довела је до снажног пада прихода од царина. Са 650,4 мил КМ у 2007. години, нето приходи од царина пали су на свега 211 мил КМ у 2013. години. Од 2014. године забиљежен је шестогодишњи тренд благог раста ових прихода, досежући ниво од 300,6 мил КМ у 2019. години. У 2020. години, са пандемијом коронавируса, нето приходи од царина су поново пали на 262,2 мил КМ, док су у периоду 2021-2023 забиљежили снажан опоравак, те су у 2023. години износили 506,7 мил КМ (Графикон 32, плава линија).

Пројекције прихода од царина засноване су на трендовима наплате, а прате пројекције кретања увоза (Графикон 32 и Оквир 5).

Графикон 32. Нето царине (наплата и пројекције)

Извор: Подаци УИО и пројекције ОМА

Оквир 5: Пројекције прихода од царина

	2023	2024	2025	2026	2027
Пројекције, КМ	506,7	574,9	600,8	634,4	672,5
Пројекције, % раста		13,5%	4,5%	5,6%	6,0%
Пројекције, % БДП	1,0%	1,1%	1,1%	1,1%	1,1%

IV РИЗИЦИ

Имајући у виду огромне непознанице у тренутку израде пројекција о даљем одвијању ситуације на међународном плану везано за ратна дешавања у свијету, те кориштене претпоставке (ДЕП, макроекономске пројекције), истичемо да постоје значајни ризици за остварење пројекција прихода од индиректних пореза. С обзиром на основне поставке пројекција индиректних пореза и укупне економске услове у БиХ и у свијету, остварење пројектованог нивоа прихода од индиректних пореза у периоду 2024-2027 је подложно сљедећим ризицима: (1) свим ризицима за остварење пројектованих макроекономских показатеља (ДЕП) и (2) ризицима који се односе на саму наплату прихода од индиректних пореза и борбу против сиве економије.

Пројекције прихода од индиректних пореза су уско везане за пројекције макроекономских показатеља ДЕП-а. Сви ризици које ДЕП помиње у својим пројекцијама по аутоматизму представљају и ризике за пројекције прихода од индиректних пореза, пошто свако одступање реализације ДЕП-ових параметара од њихових пројектованих вриједности неизбјежно доводи и до одступања реализованих од пројектованих прихода од индиректних пореза.

У ризике који могу угрозити извршење пројекција наплате прихода од индиректних пореза у сфери политике и администрирања индиректним порезима можемо убројати сљедеће:

- Слабљење борбе против црног тржишта дуванских прерађевина након окончања хармонизације пореског оптерећења цигарета у БиХ са стандардима ЕУ;
- Слабљење борбе против ПДВ превара, поготово у сфери поврата, који, у ситуацији пада запослености и неликвидности обвезника постају атрактивни за преваре;
- Предлагање измјена политике индиректног опорезивања као што су: диференциране стопе ПДВ-а, привремено укидање акциза на деривате, захтјеви за ослобађањем или исплату поврата за промет у земљи и сл.

Рјешења Савјета за државну помоћ БиХ у вези ослобађања путарине за руднике и термоелектране носе одређене ризике по наплату индиректних пореза. Имајући у виду рјешења Савјета пројекције прихода од путарине за период 2024-2027 подразумевају наплату путарине за све обвезнике, осим за жељезнице. Другачији исход евентуалних правних поступака корисника пореске олакшице подразумевао би мању наплату путарине у односу на пројекције. С друге стране, поврат олакшице би имао позитиван ефекат на наплату прихода од путарине. Имајући у виду непознанице у вези динамике наплате поврата и трајања евентуалних правних поступака с тим у вези, поврат олакшице није укључен као једнократни додатни приход у пројекције прихода за период 2024-2027.

Додатак: Посљедње пројекције међународних институција*i. Пројекције Европске комисије (ЕК)*

На основу Табеле 6. могу се видјети пројекције реалног раста БДП-а и инфлације за период од 2023. до 2025. године из посљедњих пројекција ЕК.²⁴ За 2023. годину је процијењено да је у ЕУ остварен реални раст БДП-а од 0,4%, док се за 2024. и 2025. годину пројектују стопе раста од 1% и 1,6%, респективно. Што се тиче стопе инфлације у ЕУ, процјењује се да ће пасти са 6,4% у 2023. години на 2,7% у 2024., те на 2,2% у 2025. години.

Табела 6. Пројекције ЕК, прољеће 2024

Пројекција	Реални раст БДП-а			Инфлација		
	2023	2024	2025	2023	2024	2025
Евروزона	0,4	1,0	1,6	6,4	2,7	2,2
ЕУ	0,4	0,8	1,4	5,4	2,5	2,1

Извор: European Economic Forecast, Spring 2024

ii. Пројекције Међународног монетарног фонда (ММФ)

Посљедње пројекције ММФ-а датирају из јула 2024. године.²⁵ Према наведеном извору, предвиђа се да ће глобални раст у 2024. години износити 3,2%, те да ће стопа раста благо порастати у 2025. години на 3,3%.

Осим пројекција за свјетску економију, у Табели 7. представљене су ММФ-ове пројекције за Еврозону.

Табела 7. Пројекције реалног раста БДП-а, ММФ, јули 2024

		Пројекција		Разлика у односу на WEO из априла 2024	
		2023	2024	2024	2025
свијет	3,3	3,2	3,3	0,0	0,1
Евروزона	0,5	0,9	1,5	0,1	0,0

Извор: IMF, World Economic Outlook Update, July 2024.

iii. Пројекције Европске централне банке (ЕЦБ)

У пројекцијама ЕЦБ из септембра 2024. године очекује се да ће просјечни годишњи раст реалног БДП-а у Еврозони износити 0,8% у 2024. години, а да ће ојачати на 1,3% у 2025. и 1,5% у 2026. години.

Табела 8. Пројекције ЕЦБ раста БДП-а и инфлације за Еврозону, септембар 2024.

	2023	2024	2025	2026
Реални БДП	0,5	0,8	1,3	1,5
Инфлација мјерена НИСР-ом	5,4	2,5	2,2	1,9

Извор: Пројекције ЕЦБ из септембра 2024. године; www.ecb.europa.eu²⁴ European Economic Forecast, Spring 2024, May 2024²⁵ IMF, World Economic Outlook Update, July 2024

Потрошња деривата нафте у периоду I-VI 2024. године

Припремила: Александра Регоје (стручни савјетник – макроекономиста)

Увод

У првом полугодишту 2024. године прикупљено је 10,1% више прихода од акциза на деривате нафте и путарине заједно него у првом полугодишту претходне године, при чему је наплата акциза на деривате нафте у истом периоду порасла за 9,8%, а наплата путарине за 10,4%. Занимљиво је да су стопе раста по мјесецима снажно варирале, од изразито високих у почетним мјесецима првог и другог квартала, до благо негативних у посљедња два мјесеца другог квартала.

Иако је потрошња деривата нафте цјеновно нееластична²⁶, снажне турбуленције цијена у протеклом периоду су заједно са кретањима релевантних макроекономских индикатора одредиле потрошњу деривата нафте на тржишту БиХ, а тиме и прикупљене приходе по основу акциза, путарине и припадајућег ПДВ-а, који имају значајан удио у укупним приходима од индиректних пореза. Фактори који одређују цијене деривата на тржишту БиХ су првенствено цијене сирове нафте, трговачке марже те висине пореских стопа. Пореске стопе на деривате нафте се нису мијењале од фебруара 2018. године, а трговачке марже су ограничене одлукама ентитетских влада из априла 2021. године. Оно што је одредило турбуленције у цијенама деривата нафте у БиХ су свакако турбуленције на тржишту сирове нафте.

У наставку ћемо видјети да су у првом полугодишту 2024. просјечне седмичне цијене дизел горива на тржишту БиХ биле релативно стабилне. Цјеновни распон у којем су се кретале (2,5-2,8 КМ/л) значајно је мањи у односу на изражена колебања у анализираном периоду од почетка 2019. до краја јуна 2024. године.

У првом дијелу прилога је приказана динамика цијена дизел горива БиХ, као и фактора који су је одредили (цијене сирове нафте). У другом дијелу је приказана потрошња деривата нафте по врстама, посматрана по полугодиштима. У трећем дијелу анализирани су наплаћени приходи од акциза на деривате нафте и путарине на ЈР Управе за индиректно опорезивање БиХ (УИО) у првом полугодишту 2024. године у односу на претходну годину као и у односу на преткризну, 2019. годину.

I Цијене деривата нафте на тржишту БиХ

Цијене сирове нафте

На основу података Америчке управе за енергетске информације²⁷ на Графикону 1 (лијево) су приказане мјесечне цијене сирове нафте типа Брент²⁸ у периоду од I-2019 до VI-2024. Цијене сирове нафте су биле релативно стабилне у 2019. години, а кретале су се у рангу од 59,0 до 71,3 долара по барелу. У периоду од 2019-2022 године су забиљежиле огромне флукуације, испрва као резултат ефекта пандемије коронавируса, а послије због рата у

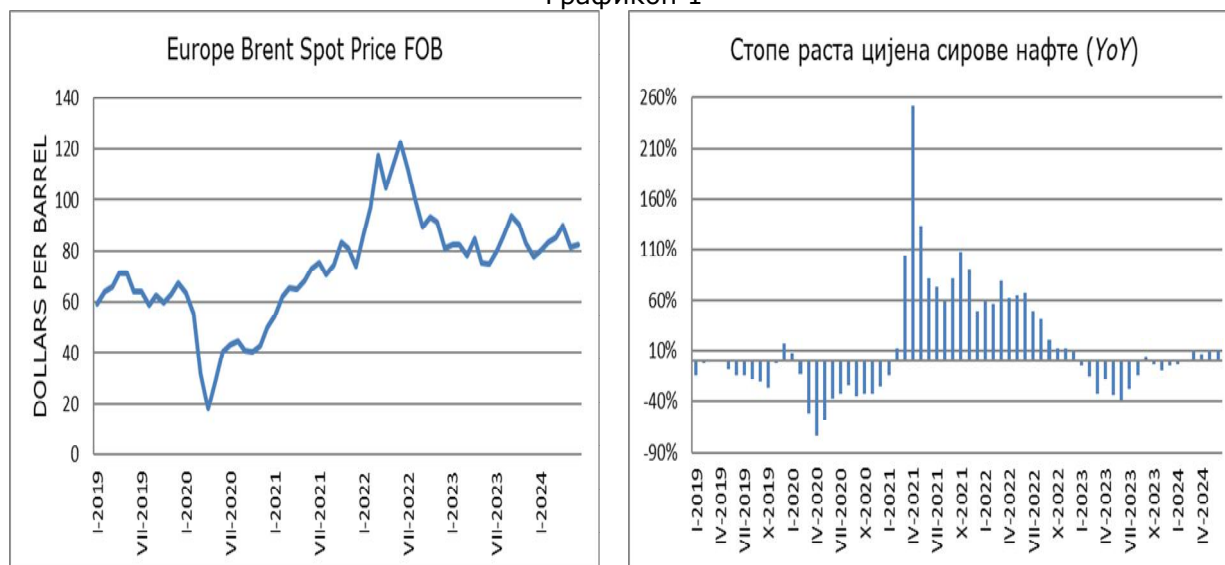
²⁶ У анализи представљеној у ОМА Билтену бр. 205-206 је на основу модела вишеструке регресије и формуле за израчун еластичности потражње закључено је да је просјечна еластичност потражње за дериватима нафте (дизел и бензин) у БиХ у периоду 2005-2021 износила око -0,2469%. То значи да би раст цијена од 10% довео до пада потрошње дизел горива и бензина за око 2,469%, при осталим неизмијењеним факторима (исти ниво БДП-а).

²⁷ U.S. Energy Information Administration

²⁸ Europe Brent Spot Price FOB

Украјини. У априлу 2020. године цијене сирове нафте су пале на свега 18,4 долара по барелу, што је најнижа вриједност након 1999. године. Након тога је наступио тренд раста, да би у јуну 2022. била забиљежена максимална цијена у посматраном периоду у износу од високих 122,7 долара по барелу. Од јула 2022. године поново је наступио тренд пада цијена сирове нафте, а на крају 2022. године су износиле 80,9 долара по барелу. У односу на претходни период, у 2023. години су цијене биле релативно стабилне, а кретале су се у рангу 80,1 до 93,7 долара по барелу. У првом полугодишту 2024. године су цијене такође биле стабилне, са минималном вриједношћу у јануару (80,1 долара по барелу) и максималном вриједношћу у мјесецу априлу (89,9 долара по барелу).

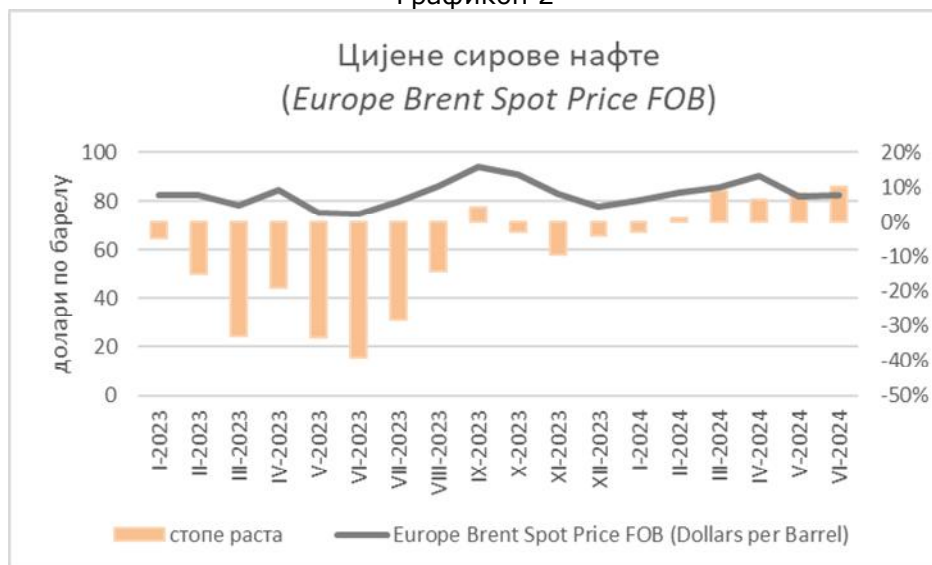
Графикон 1

Извор: Приказ аутора на основу података U.S. Energy Information Administration, www.eia.gov

На основу мјесечних стопа раста приказаних у Графикону 1 (десно) такође се могу уочити снажне турбуленције у цијенама сирове нафте у посматраном периоду. Пошто се ради о поређењима нивоа цијена у одређеном мјесецу у односу на исти мјесец претходне године, стопе раста зависе не само од кретања цијена у датој години, него и од њихове динамике у претходној години, која служи као основица за поређење. Највиша стопа пада цијена сирове нафте у посматраном периоду забиљежена је у априлу 2020, као посљедица пада цијена због појаве вируса корона. Као резултат тако ниске основице за поређење, али и наступања тренда раста цијена од тог мјесеца, у априлу наредне, 2021. године, забиљежена је стопа раста цијене сирове нафте од огромних 252,6%. Високе цијене сирове нафте и ниска основица у претходној години узрок су високих стопа раста у остатку 2021. године. У периоду од маја до децембра 2021. године, мјесечне стопе раста су се кретале у рангу између високих 48,4% (децембар) и 133,3% (мај). У 2022. години су у свим мјесецима забиљежене позитивне стопе раста цијена сирове нафте, у рангу између 9,1% (децембар) и 67,7% (јуни), што је резултат високих цијена узрокованих ратним дешавањима у Украјини.

Графикон 2

Извор: Приказ аутора на основу података U.S. Energy Information Administration, www.eia.gov

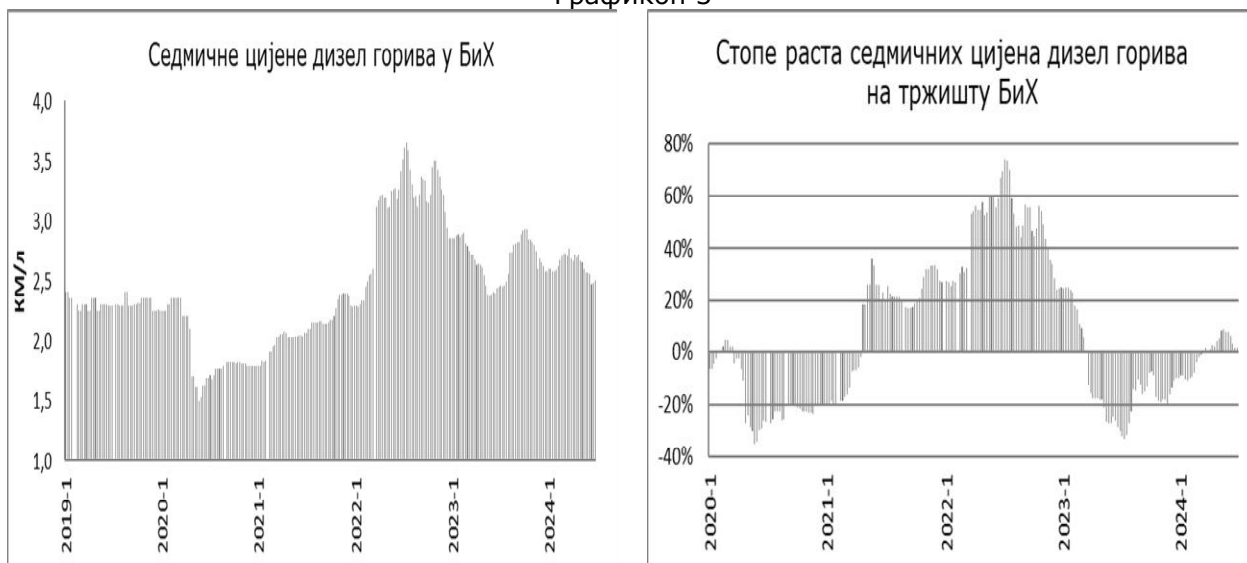
У 2023. години наступа пад цијена сирове нафте и негативне мјесечне стопе раста (Графикон 2). Као посљедица високе основице из претходне године и тренда пада цијена, у свим мјесецима у 2023. години изузев септембра забиљежене су негативне стопе раста цијена сирове нафте. Због високе основице за поређење, посебно су високе стопе пада биле изражене у мјесецу марту, мају, јуну и јулу 2023. године. У јануару 2024. године забиљежен је пад цијена сирове нафте од 2,9% у односу на исти мјесец претходне године, док су у наставку првог полугодишта 2024. године остварене позитивне стопе раста, до +10%

Цијене деривата нафте на тржишту БиХ

Графикон 3. приказује седмичне цијене дизел горива²⁹ у БиХ у периоду од 2019. до половине 2024. године, које прате динамику цијена сирове нафте. Након периода изразито стабилних цијена у 2019. години, цијене деривата нафте на тржишту БиХ снажно су пале у прољеће 2020. године, као посљедица пандемије вируса корона. У 21. седмици 2020. године цијена дизел горива износила је свега 1,5 КМ/л. Од 22. седмице 2020. године (крај маја) цијене деривата биљеже стабилан тренд раста, који је задржан кроз читаву 2021. годину. На крају 2021. године просјечна седмична цијена дизел горива износила је 2,3 КМ/л. Дешавања у Украјини утицала су на интензивирање тренда раста цијена у 2022. години. Просјечне цијене дизел горива достигле су свој максимум од високих 3,7 КМ/л у 28. седмици 2022. године (средица јула). Након тога услиједио је тренд пада цијена дизел горива све до 21. седмице 2023. године када су износиле 2,4 КМ/л. Следи тренд раста цијена дизел горива до 41. седмице 2023. године (2,9 КМ/л), па поново тренд пада до краја године (2,6 КМ/л у посљедњој седмици 2023. године). Од почетка 2024. године седмичне цијене дизел горива углавном расту све до 12. седмице (18-24 март) када су достигле износ од 2,8 КМ/л, а онда у скоро свим седмицама падају све до краја јуна када су износиле 2,5 КМ/л.

²⁹ Приказани су само подаци за дизел гориво јер је након 19. седмице 2022. године прекинуто извјештавање о цијенама за горива 95 БМБ и 98 БМБ на веб страници Спољнотрговинске коморе БиХ са подацима *International Road Transport Union-a*.

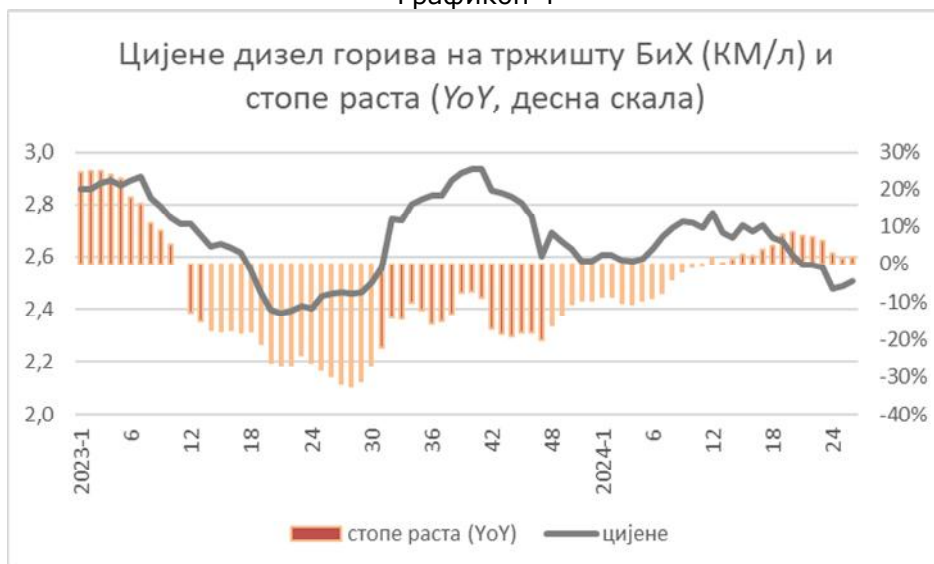
Графикон 3

Извор: Приказ аутора на основу *International Road Transport Union*-а преузетих са web странице Спољнотрговинске коморе БиХ

Ако упоредимо седмичне цијене дизел горива са цијенама из исте седмице претходне године може се закључити да су оне расле су током цијеле 2022. године, а падале током цијеле 2023. године па све до 11. седмице 2024. године. Прелазак стопа раста седмичних цијена дизел горива у позитивну зону, односно „изнад X осе“ Графикона 3 (десно), наступио је од 12. седмице 2024. године. Занимљиво је да је у тој седмици забиљежен максимум седмичних цијена у 2024. години, те да је након те седмице наступио тренд пада цијена у 2024. години, али је прелазак у позитивну зону раста у односу на претходну годину резултат тренда пада цијена који је био актуелан у истом периоду у 2023. години (Графикон 4).

Графикон 4

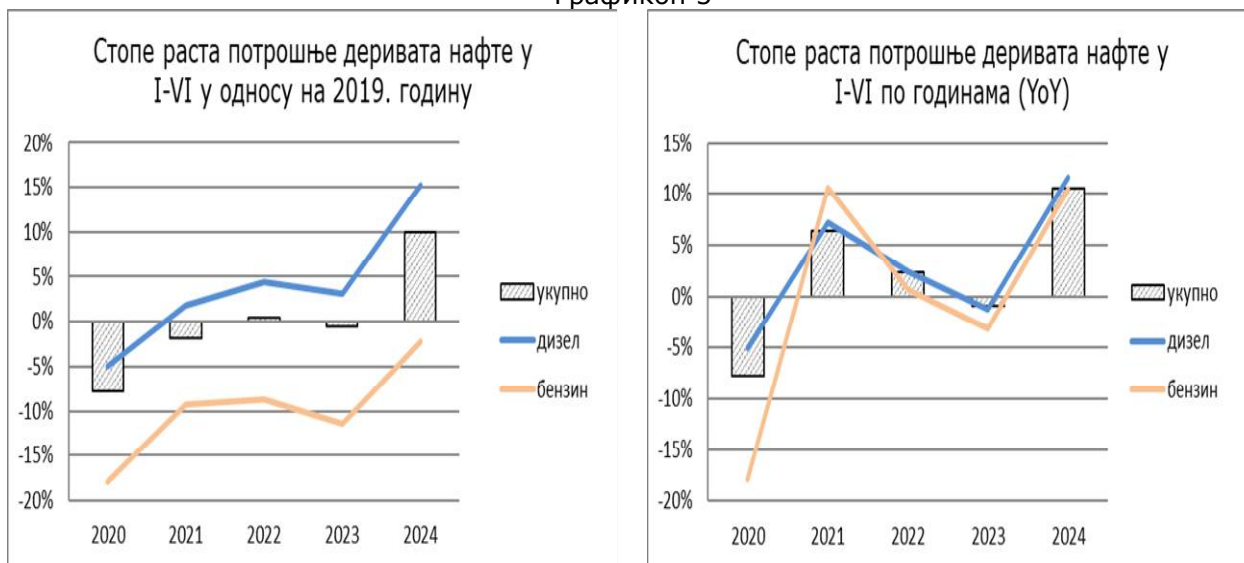
Извор: Приказ аутора на основу *International Road Transport Union*-а преузетих са web странице Спољнотрговинске коморе БиХ

II Потрошња деривата нафте у првим полугодиштима у периоду 2020-2024

У овом дијелу извршено је поређење потрошње деривата нафте³⁰ у првом полугодишту у периоду од 2019. до 2024. године. На основу лијеве стране Графикана 5. може се анализирати потрошња деривата нафте у односу на базну, 2019. годину. Видимо да је након пада у 2020. и 2021. години, потрошња укупних деривата нафте достигла потрошњу из I-VI 2019. године тек у I-VI 2022. године (раст +0,4%), уз остваривање благо нижег нивоа потрошње у првом полугодишту 2023. године (пад -0,5% у односу на исти период 2019). **У првом полугодишту 2024. године потрошња укупних деривата нафте³¹ била је виша за 9,9% у односу на исти период 2019. године. При томе је потрошња дизел горива у првом полугодишту 2024. године у односу на исти период 2019. године порасла за 15,2%, а потрошња бензина опала за 2,2%.**

Ако посматрамо стопе раста у првом полугодишту у односу на исти период претходне године (Графикон 5, десно) може се закључити да су у 2020. години остварене негативне стопе, како укупне потрошње, тако и по категоријама (дизел и бензин). У наредне двије године забиљежена су супротна, позитивна кретања, а у 2023. поново негативна. **У првом полугодишту 2024. године је потрошња укупних деривата нафте порасла за 10,5% у односу на исти период претходне године, при чему је потрошња дизел горива порасла за 11,7%, а потрошња бензина за 10,5%.**

Графикон 5

Извор: Приказ аутора на основу података УИО

Напомена: Потрошња укупних деривата нафте обухвата: дизел гориво, бензин, лож уље, керозин, ЛПГ.

III Приходи прикупљени на ЈР УИО по основу деривата нафте

Укупни приходи од акциза на деривате нафте и путарине у I-VI 2024. године премашили су прикупљени износ из одговарајућег периода преткризне, 2019. године за 12,2%, при чему су

³⁰ Појам „потрошња деривата“ у овом прилогу подразумеје количине израчунате од стране аутора, те да укључују количину увезених деривата нафте и количину домаћих деривата нафте стављених у промет. Количине домаћих деривата из акцизних пријава узете су са временским помаком м-1, како би основица била исправно приказана у складу са одредбама Закона о акцизима у БиХ које се односе на настанак обавезе обрачунавања и плаћања акцизе. Последња година у којој су домаћи деривати стављени у промет је 2019, због обуставе производње Рафинерије нафте Брод након хаварије која се догодила у октобру 2018. године.

³¹ Дизел гориво, бензин, лож уље, керозин, LPG.

приходи од акциза порасли за 9,3% а од путарине за 14,6% (Графикон 6, лијево). Са друге стране, укупни приходи од акциза и путарине у I-VI 2024. години порасли су за 10,1% у односу на исти период претходне године, при чему су приходи од акциза порасли за 9,8%, а приходи од путарине порасли за 10,4% (Графикон 6, десно).

Графикон 6

Извор: Приказ аутора на основу података УИО

Разлике у стопама раста прихода од акциза на деривате нафте и путарине потичу од:

1. ослобађања плаћања путарине за руднике, жељезнице и термоелектране (до 2023. године);
2. различитом обухвату деривата у основицама за обрачун акциза и путарине (за разлику од основице за акцизе, основица за путарину не укључује петролеј и лож уље);
3. диференцираних стопа акциза на деривате деривата и промјена у структури основице за акцизе у посматраном периоду (прекомпозиција структуре основице у корист дизел горива које је опорезовано по нижој стопи акцизе у односу на бензин, вид. Графикон 5, лијево).

Основни разлог већих разлика у стопама раста прихода од акциза и путарине (и њиховог супротног предзнака) у периоду I-VI 2023 у односу на исти период претходне године, као и у односу на исти период базне 2019. године, је изостанак ослобађања плаћања путарине за руднике, жељезнице и термоелектране почевши од 2023. године.³² Исти је разлог већих разлика стопа раста акциза на деривате нафте и путарине у периоду I-VI 2024. године у односу на исти период 2019. године (ефекат различите основце за поређење), док су стопе раста акциза и путарине у периоду I-VI 2024 у односу на исти период претходне године на приближно једнаком нивоу, због изостанака ослобађања у обје наведене године.

³² Вид. Рјешење Савјета за државну помоћ БиХ, „Службени гласник БиХ“ 49/23

Закључци

1. Просјечне седмичне цијене дизел горива, деривата који има највиши пондер у укупној потрошњи деривата нафте, имале су огромне турбуленције у претходном периоду. Цијене су биле изразито ниске у 2020, те изразито високе у 2022. години. Након забиљеженог максимума у седмици на средини јула 2022. године од 3,7 КМ/л, услиједио је тренд пада седмичних цијена дизел горива све до средине маја 2023. године када су износиле 2,4 КМ/л. Након тога услиједио је период у којем није било тако великих турбуленција. До краја анализираног периода (јуни 2024) просјечне седмичне цијене дизел горива су се кретале у рангу 2,4-2,9 КМ/л. Максимуми просјечних седмичних цијена дизел горива су забиљежени у седмици на почетку октобра 2023. године (2,9 КМ/л), те у средини марта 2024 (2,8 КМ/л). Након мјесеца марта цијене су углавном падале све до краја јуна 2024. када су износиле 2,5 КМ/л.
2. У првом полугодишту 2024. године потрошња укупних деривата нафте порасла је за 10,5% у односу на исти период претходне године, при чему је потрошња дизел горива порасла за 11,7%, а потрошња бензина за 10,5%. У односу на исти период 2019. године, у првом полугодишту 2024. године потрошња укупних деривата нафте била је виша за 9,9%. При томе је потрошња дизел порасла за 15,2%, а потрошња бензина опала за 2,2%.
3. Укупни приходи од акциза и путарине у I-VI 2024. години порасли су за 10,1% у односу на исти период претходне године, при чему су приходи од акциза порасли за 9,7%, а приходи од путарине за 10,4%. Укупни приходи од акциза на деривате нафте и путарине у I-VI 2024. године премашили су прикупљени износ из одговарајућег периода базне 2019. године за 12,2%, при чему су приходи од акциза порасли за 9,3%, а од путарине за 14,6%.

Архива билтена:

http://www.oma.uino.gov.ba/04_objasnjenja.asp?l=s

Анализа кретања прихода од акциза на кафу

(пише: Мирјана Поповић, стручни савјетник - макроекономиста)

Сажетак

Анализа кретања прихода од акциза на кафу у Босни и Херцеговини (у даљем тексту: БиХ) наставак је анализа објављених у претходним бројевима билтена Одјељења³³ у чијем фокусу је:

- Годишња наплата прихода од акциза на кафу у периоду 2021³⁴-2023.³⁵ година и годишња стопа раста ових прихода за 2022. и 2023. годину.
- Годишње кретање увоза кафе у периоду 2021-2023.³⁶ година и годишња стопа раста увоза кафе за 2022. и 2023. годину.
- Квартална наплата прихода од акциза на кафу за период први квартал (Q1) 2021–трећи квартал (Q2) 2024.³⁷ година и квартална стопа раста ових прихода за период први квартал (Q1) 2022–трећи квартал (Q2) 2024. година.
- Мјесечна наплата прихода од акциза на кафу за период јануар 2021-септембар 2024.³⁸ година и мјесечна стопа раста ових прихода за период јануар 2022-септембар 2024. година.
- Мјесечно кретање просјечне цијене мљевене кафе у БиХ у периоду јануар 2021-септембар 2024.³⁹ година и мјесечна стопа раста за период јануар 2022-септембар 2024. година.

1. Годишње кретање прихода од акциза на кафу

Укупни приходи од акциза имају велико учешће у укупним приходима од индиректних пореза, док се учешће прихода од акциза на кафу у овим приходима у посматране задње три године креће између 1,9% и 2,3%.

Графиком један приказано је кретање годишње наплате прихода од акциза на кафу за период 2021-2023. година, у милионима КМ.

³³ О политици опорезивања кафе и наплати прихода од акциза на кафу више у: Поповић, М. (2022). "Анализа наплате прихода од акциза на кафу"; ОМА билтен бр. 207/208. О кретањима наплате ових прихода и текућим трендовима више у: Поповић М. (2023) "Анализа наплате прихода од акциза на кафу". ОМА билтен бр. 221/222

³⁴ Због појаве пандемије Covid-19, 2020. година није релевантна за поређење

³⁵ Посљедњи расположиви годишњи подаци

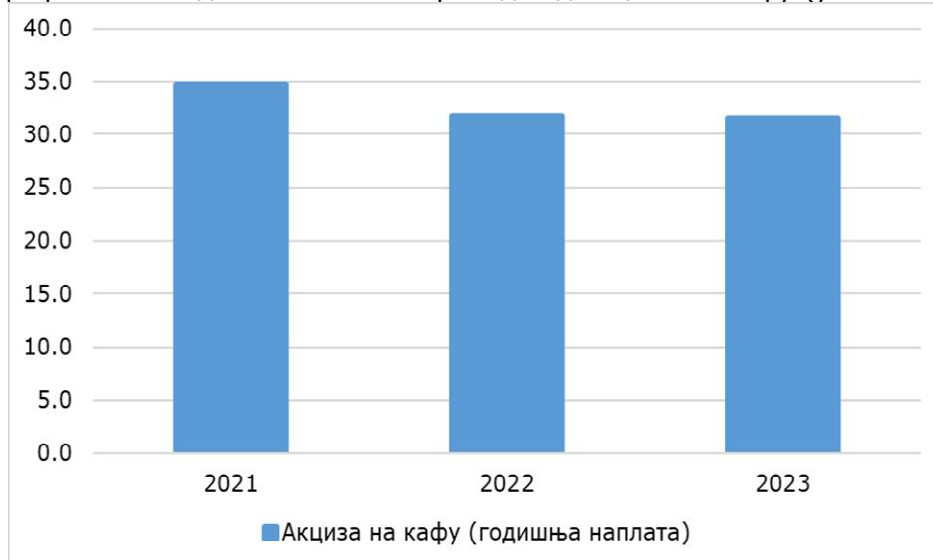
³⁶ Посљедњи расположиви годишњи подаци

³⁷ Посљедњи расположиви квартални подаци

³⁸ Посљедњи расположиви мјесечни подаци

³⁹ Посљедњи расположиви мјесечни подаци

Графикон 1. Годишња наплата прихода од акциза на кафу (у мил. КМ)

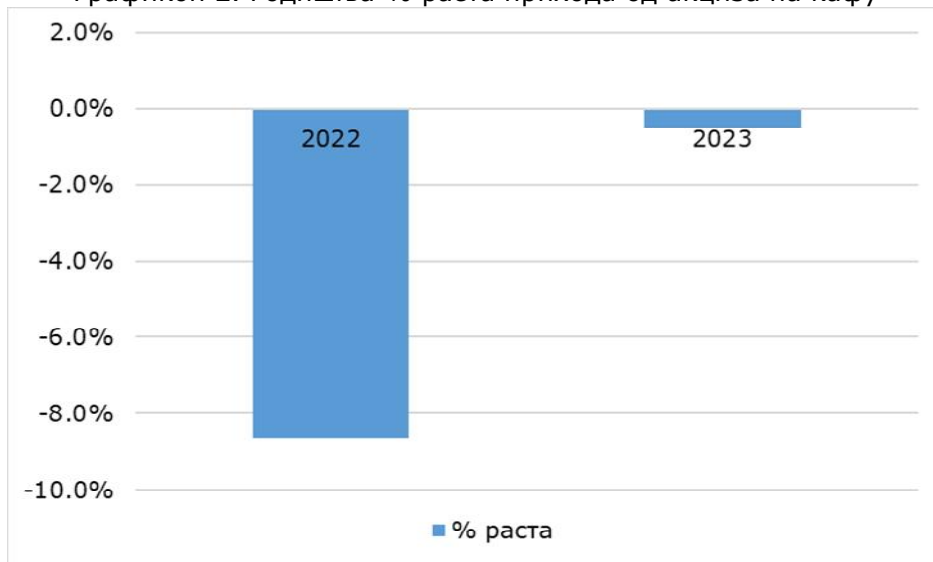

Извор: Подаци Управе за индиректно опорезивање БиХ, приказ ОМА

Из претходног графикона се може закључити да су приходи од акциза на кафу у посматраном периоду највећи у 2021. години, након чега је забиљежен пад у наплати ових прихода у 2022. години за 8,7% и стагнирајућа стопа раста, тачније благо смањење од 0,5% у 2023. години у односу на претходну годину (Графикон 2).

Графиконом два приказана је годишња стопа раста прихода од акциза на кафу за период 2022.-2023. година.

Графикон 2. Годишња % раста прихода од акциза на кафу

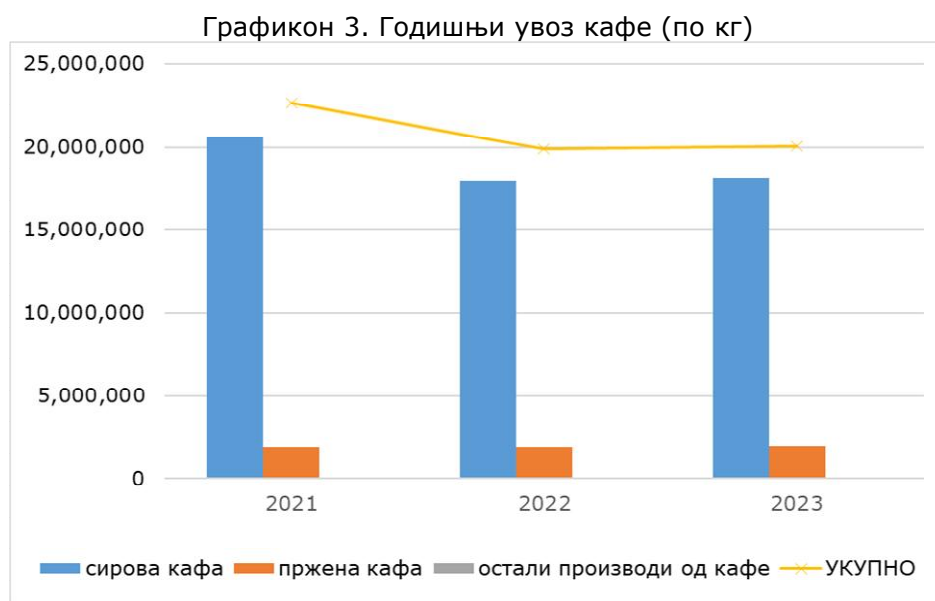
Извор: Подаци Управе за индиректно опорезивање БиХ, приказ ОМА

Свјетска индустрија кафе наставља да се бави питањима изазваним пандемијом Covid-19 и додатним потешкоћама у вези са високим трошковима живота. Након периода Covid-19 и након посљедичних глобалних економских и друштвених поремећаја, свјетска потрошња кафе је смањена. Због утицаја високих трошкова живота, пада расположивих прихода и пада

залиха, потрошња кафе не прати устаљени образац. Иако 2022. и 2023. година свједоче опоравку од пандемије Covid-19, висока инфлација и глобално повећање цијена на свјетском тржишту, утицали су на куповну моћ крајњег потрошача и посљедишно на смањење ових прихода.

2. Годишњи увоз кафе

С обзиром да се акциза на кафу плаћа приликом увоза по килограму⁴⁰, у циљу бољег разумјевања смањења наплате прихода од акциза на кафу на годишњем нивоу у посматраном периоду у БиХ, графиконом три је приказано кретање увоза кафе у земљу на годишњем нивоу за анализирани период, односно за период 2021.-2023. година.

Извор: Подаци Управе за индиректно опорезивање БиХ, приказ ОМА

Из графикона је видљиво да је највеће смањење забиљежено приликом увоза сирове кафе чија је увезена количина знатно већа у односу на пржену кафу и остале производе од кафе који подлијежу плаћању акцизе. Из графикона се може закључити да се наплата прихода од акциза на кафу креће у складу са кретањем укупне количине увезене кафе.

Графиконом четири приказана је годишња стопа раста увоза сирове кафе, пржене кафе и осталих производа од кафе који подлијежу плаћању акцизе за период 2022-2023. година.

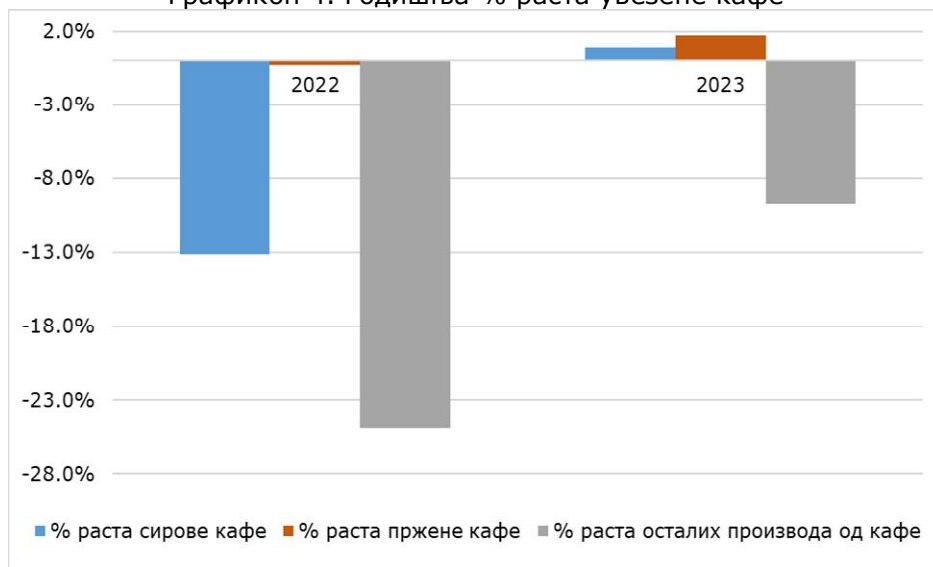
⁴⁰ За:

- a) Сирову кафу 1,50 КМ
- b) Пржену кафу (у зрну или мљевена) 3,00 КМ
- c) Љуске и опне пржене кафе и остали производи од кафе 3,50 КМ

Бања Лука: Бана Лазаревића, 78 000 Бања Лука, Тел/факс: +387 51 335 350, E-mail: oma@uino.gov.ba

Сарајево: Змаја од Босне 476, 71 000 Сарајево, Тел:+387 33 246 081, Факс:+387 033 246 080, Web: www.oma.uino.gov.ba

Графикон 4. Годишња % раста увезене кафе

Извор: Подаци Управе за индиректно опорезивање БиХ, приказ ОМА

У 2022. години забиљежен је знатан пад увоза сирове кафе за 13,1% и осталих производа од кафе за чак 24,9%, док је смањење увезене количине пржене кафе 0,3%. Тренд смањења осталих производа од кафе настављен је и у 2023. години када је забиљежено смањење увоза за 9,7%, док је увоз сирове и пржене кафе у благом порасту.

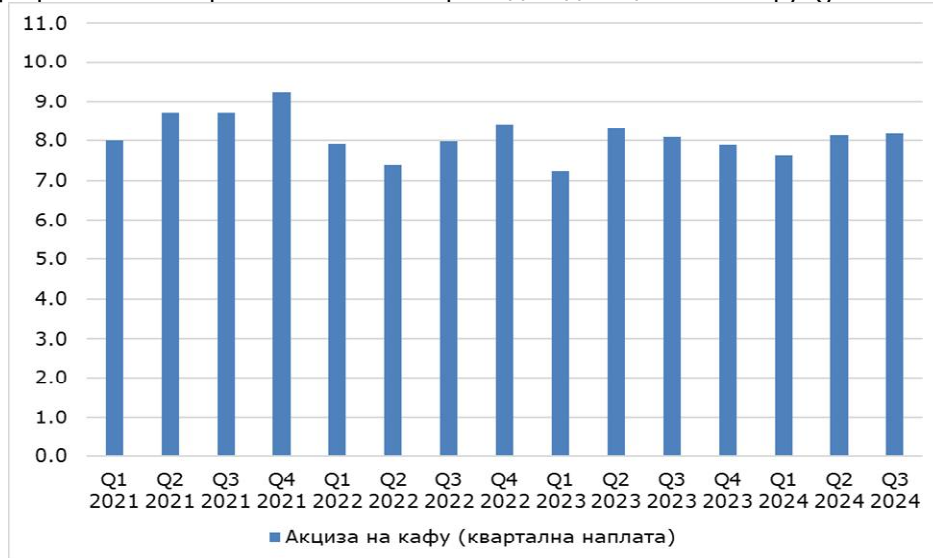
Пандемија Covid-19 изазвала је велике проблеме при чему се тренд потрошње кафе смањио као одговор на спољни шок. Тако, у претходним годинама потрошња кафе није вјерно пратила устаљени образац због утицаја високих трошкова живота, пада расположивих прихода и пада залиха. Упркос томе што је кафа релативно нееластичан производ, изазовно глобално економско окружење имало је негативан утицај на њену потрошњу. Глобална инфлација узроковала је пад залиха и смањење потребе за куповином на међународном тржишту, што је за посљедицу имало ниже глобалне стопе потрошње кафе и самим тим ниже стопе потрошње кафе у земљи.

У циљу детаљније анализе кретања наплате прихода од акциза на кафу, разлозима за смањење/повећање ових прихода и утицају других спољних фактора на наплату у наставку је приказана квартална и мјесечна анализа наплате ових прихода и стопа раста.

3. Квартално кретање прихода од акциза на кафу

Графиконом пет приказана је квартална наплата прихода од акциза на кафу за период од првог квартала (Q1) 2021. године до трећег квартала (Q3) 2024. године, у милионима КМ.

Графикон 5. Квартална наплата прихода од акциза на кафу (у мил. КМ)

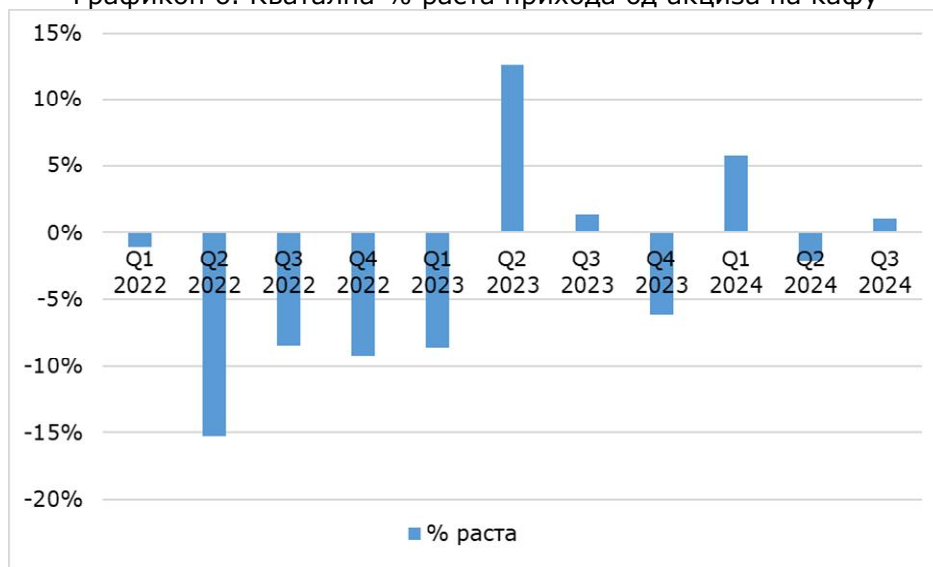

Извор: Подаци Управе за индиректно опорезивање БиХ, приказ ОМА

Током 2021. године квартална наплата прихода од акциза на кафу има тенденцију раста. Тако је највећа наплата у посматраном периоду забиљежена управо у четвртм кварталу исте године. Позитиван тренд у наплати ових прихода није настављен у првом и другом кварталу 2022. године, док другу половину исте године карактерише благи опоравак у наплати. Почетак 2023. као и почетак текуће године, односно први квартали у задње двије године карактеристични су по нижој наплати ових прихода, док други и трећи квартал текуће године карактерише благи опоравак, односно повећање наплате. Уколико глобална економија настави да расте и уколико индустрија буде одговорила на велико смањење залиха, ово би могло позитивно да се одрази на потрошњу кафе и самим тим на повећање увоза и прихода од акциза на кафу у четвртм кварталу текуће године. Међутим, уколико не дође до ових одговора, а цијене кафе наставе да расту, увоз кафе и приходи од акциза на кафу могли би додатно да падају.

Графиконом шест приказана је квартална стопа раста прихода од акциза на кафу за период Q1 2022 – Q3 2024. године, а у односу на исти квартал претходне године.

Графикон 6. Квартална % раста прихода од акциза на кафу

Извор: Подаци Управе за индиректно опорезивање БиХ, приказ ОМА

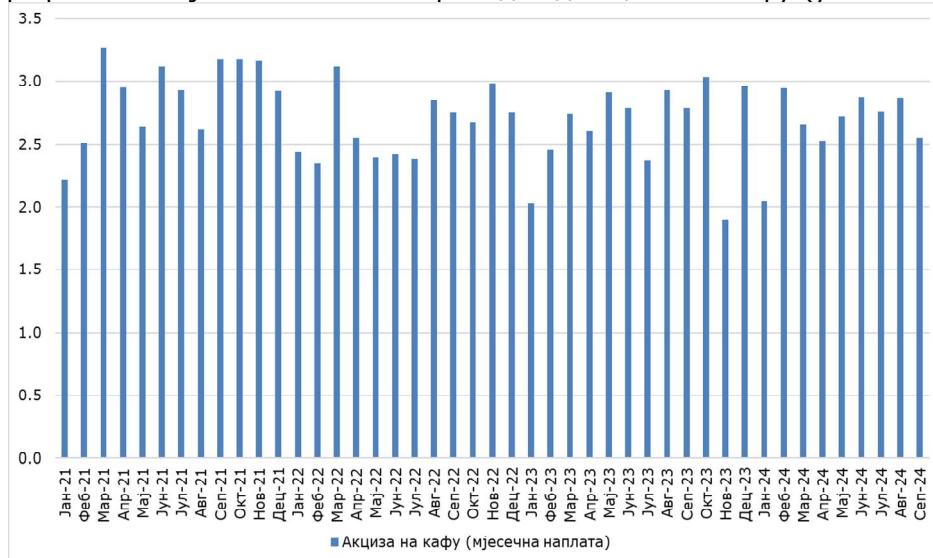
Смањење наплате прихода од акциза на кафу забиљежено је током читаве 2022. године те је негативан тренд у наплати ових прихода настављен и у првом кварталу 2023. године. С обзиром да је у другом кварталу 2022. године забиљежено највеће смањење у наплати ових прихода за 15,3%, други квартал 2023. године карактерише највеће повећање у посматраном периоду 12,6%. У трећем кварталу 2023. године настављен је тренд раста у наплати прихода од акциза на кафу са благим повећањем од 1,4%, док четврти квартал исте године карактерише смањење ових прихода за 6,2%. У текућој години први и трећи квартал обиљежио је раст ових прихода за 5,7% у првом, односно 1,1% у трећем кварталу, док је у другом кварталу забиљежено смањење наплате за 2,1%, а у односу на наплату у истом кварталу претходне године.

4. Мјесечно кретање прихода од акциза на кафу

Мјесечна динамика кретања наплате прихода од акциза на кафу приказана је за период од јануара 2021. године до септембра 2024. године. Мјесечно кретање наплате ових прихода пружа детаљне информације о динамици потрошње кафе под утицајем различитих спољних фактора.

Графиконом седам приказано је мјесечно кретање прихода од акциза на кафу за период јануар 2021-септембар 2024. година, у милионима КМ.

Графикон 7. Мјесечна наплата прихода од акциза на кафу (у мил. КМ)

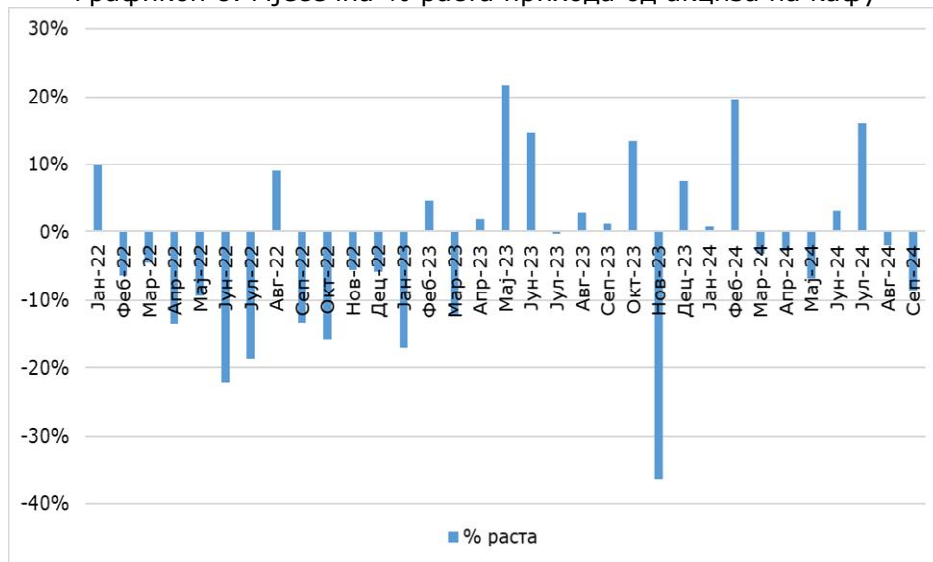

Извор: Подаци Управе за индиректно опорезивање БиХ, приказ ОМА

С обзиром да кафа није сезонско пиће као што су безалкохолна пића, алкохолна пића и пиво чија је потрошња под утицајем сезонских фактора, осцилације у потрошњи кафе се не могу везати за одређени период у години. Међутим, на потрошњу кафе утичу други фактори попут поремећаја у ланцима снабдијевања, цијена сирове кафе на свјетском тржишту, цијена транспорта, паковања, радне снаге и други фактори. Пораст цијене утиче на смањење потражње, што доводи до смањења увоза, а смањење количине увезене кафе утиче на смањење наплате прихода од акциза на кафу.

Графиконом осам приказана је мјесечна стопа раста прихода од акциза на кафу за период јануар 2022–септембар 2024. године, а у односу на исти мјесец претходне године.

Графикон 8. Мјесечна % раста прихода од акциза на кафу

Извор: Подаци Управе за индиректно опорезивање БиХ, приказ ОМА

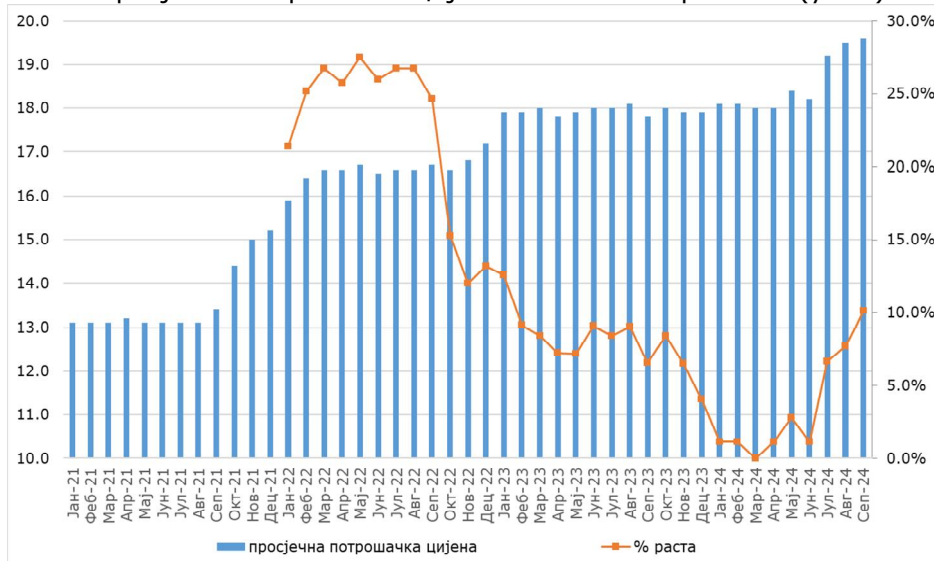
Посматрајући ове приходе на мјесечном нивоу у анализираном временском периоду њихова наплата је у 2022. години била смањена током свих мјесеци изузев у јануару и августу, након чега је негативан тренд настављен и у јануару 2023. године. Током 2023. године забиљежена су већа одступања у наплати ових прихода на мјесечном нивоу у односу на исти мјесец 2022. године. Тако је највећа стопа раста прихода од акциза на кафу забиљежена у мају 2023. године 21,7%, док је највећи пад у наплати забиљежен у новембру исте године 36,4%. Током већег броја мјесеци у текућој години стопа раста ових прихода стагнира, док фебруар и јули биљеже раст од 19,6%, односно 16,2%.

5. Мјесечно кретање цијене кафе

Климатске непогоде, односно велике суше које су обухватиле усјеве кафе највећих свјетских произвођача кафе Бразил и Вијетнам узроковале су несташицу у снабдијевању кафе и повећање глобалне цијене кафе која је у константном порасту и на највишој вриједности у посљедњих тринаест година⁴¹. Такође, **због поремећаја на свјетском тржишту и већих цијена сировина, очекивања су да ће цијена кафе и у наредном периоду додатно расти. Обзиром да су берзанске цијене кафе знатно порасле у посљедњем периоду, вјероватно је да цијене сировина неће опадати.** Нестабилна ситуација на Блиском истоку узрокује повећање цијена барела нафте што додатно утиче на поремећаје и потешкоће у ланцима снабдијевања и повећава цијену овог акцизног производа.

Графиком девет приказано је мјесечно кретање просјечне потрошачке цијене мљевене кафе у БиХ по килограму за период јануар 2021-септембар 2024. година, у КМ (лијева вертикална скала) и мјесечна стопа раста просјечне потрошачке цијене кафе за период јануар 2022-септембар 2024. година (десна вертикална скала)⁴².

Графикон 9. Просјечна потрошачка цијена мљевене кафе по кг (у КМ) и % раста

Извор: Подаци Агенције за статистику БиХ⁴³, приказ ОМА

Просјечна потрошачка цијена мљевене кафе у БиХ по једном килограму приказана мјесечно за период јануар 2021-септембар 2024. године имала је стагнирајућу стопу раста током првих осам мјесеци 2021. године након чега од септембра исте године цијена овог производа

⁴¹ International Coffee Organization

⁴² Посљедњи расположиви подаци БХАС

⁴³ Мјесечно саопштење: Просјечне потрошачке цијене у Босни и Херцеговини

константно расте до јануара 2023. године. Током 2023. године и у првој половини 2024. године цијена се није знатно мијењала, након чега од јула текуће године рапидно расте. Тако је, највећа цијена мљевене кафе у посматраном периоду забиљежена у септембру текуће године и у поређењу са цијеном из септембра претходне године већа је за 10,1%.

У вријеме високих цијена потрошачи могу одлучити да пију кафу код куће, а не у угоститељским објектима или могу да се одлуче за инстант умјесто свјеже мљевене кафе. Такође, Арабика која је скупља и бољег квалитета може бити замјењена са кафом Робуста која је повољнија и лошијег квалитета. Иако је за потрошаче кафа углавном потреба, а не жеља, са великим низом доступних замјена које одражавају распон цијена, из свеобухватне анализе се може закључити да је повећање цијена кафе основни узрок смањења потрошње кафе, смањења увоза кафе и смањења прихода од акциза на овај акцизни производ у земљи.

Обзиром на чињеницу да је тржиште кафе у свијету непредвидљиво, а да просјечна потрошачка цијена кафе у БиХ константно расте, забринутост за цијену може бити оправдана јер веће повећање цијене може проузроковати веће смањење потрошње кафе, што даље може утицати на додатно смањење увоза и смањење прихода од акциза на овај акцизни производ. Власти у земљи не могу директно утицати на кретање цијена кафе на свјетском тржишту, међутим могу у кризним ситуацијама, као што је била ситуација у вријеме пандемије Covid-19, ограничити марже, јер заустављањем раста цијена или додатним смањењем цијене кафе утиче се на повећање потрошње, чиме се јавља потреба за повећањем увоза кафе, а што узрокује повећање прихода од акциза на кафу у земљи.